

Toleranse og fellesskap

En kvalitativ studie av en ungdomsklubb på Oslo Øst

Henriette Jevnesveen

Masteroppgave i religionshistorie,
60 studiepoeng
Institutt for kulturstudier og orientalske språk

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2011

© Henriette Jevnesveen

2011

Toleranse og fellesskap – *En kvalitativ studie av en ungdomsklubb i Oslo Øst*

Henriette Jevnesveen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: CopyCat

Toleranse og fellesskap

En kvalitativ studie av en ungdomsklubb i Oslo Øst

Sammendrag

Denne oppgaven har til hensikt å undersøke fellesskapet på en ungdomsklubb i Oslo Øst. Oppgaven tar særlig for seg det flerreligiøse og flerkulturelle aspektet på klubben, og utforsker hvorvidt det flerreligiøse og flerkulturelle har betydning for gruppedannelser mellom ungdommene. Med multikulturalisme som teoretisk rammeverk har jeg sett nærmere på toleransen som både er til stede og fraværende i klubben. Ordene respekt og aksept er to sentrale begreper for ungdommene, og de opplever respekt og aksept for hverandres ulikhet som viktig innenfor et flerkulturelt og flerreligiøst miljø. Det er samtidig viktig for ungdommene å understreke at de ikke ”går rundt og tenker på” at de bor på et sted hvor mange religioner og kulturer er representert. For dem er dette vanlig. Men som med mye annet har toleransen unntak. Det negative synet på homofile og jøder er et gjengangstema for diskusjon på klubben. Med den antisemittiske tendensen blant enkelte på klubben, og de andre ungdommenes stillestående aksept av den, har jeg beskrevet hvordan jødehets kommer til syne i fellesskapet på klubben.

Forord

Jeg vil takke bydel Grorud for tildeling av stipend. Det har bidratt til at det økonomiske ikke har vært en bekymring det siste året. En stor takk går også til min veileder som alltid har hatt tid for en samtale, og ikke minst hennes tålmodighet for å få oppgaven min i havn, Nora Stene.

Den største takken går til ungdomsklubben på Romsås! Takk til mine informanter (ungdom og ansatte) som har stilt opp på intervju og gjort denne masteroppgaven mulig å skrive. En spesiell takk går til klubbleder, Maren, som introduserte meg for miljøet; du har vært strålene å samarbeide med.

Lesesalens fine mennesker har fungert som et fantastisk støtteapparat i de tider der man helst har hatt lyst til å gi opp. Å finne en arbeidsplass som skal måle seg med dere blir vanskelig å oppdrive. En stor takk går til Beate Ringstad, sammen er vi stae som esler og vi skal aldri gi opp, og Linda Luna; Romsås-gjengen.

En spesiell og gledelig takk går til mine språkvaskere Guro Samuelsen og Jonas Risløw Iversen, deres blikk har vært uvurderlig. I tillegg til språkvask har dere to, samt Ane Tosterud Holte, Tony Sandset og Anders Klougart, vært fantastiske samtalepartnere. Takk til Knut Aukland for en flott skulder å tørke et par tårer på og et siste overblikk før oppgaven ble trykket. Jeg vil også rette en takk til min ”personlige motivator” og ”dagbok”; Stine Moe.

En *kolossal* takk går også til Aina Kjernli Karlsen som en smertefull dag tok turen opp til Blindern for støtte, prat og omsorg, og jeg vil i den anledning takke hele OSI-håndball som har gjort livet utenom studiene fantastisk de siste seks årene; ”sammen for livet”.

En siste takk går til min familie, særlig til min tante (Gunnvor Aak) og onkel (Preben Aak) som alltid har vært der for meg. Uten dere ville livet sett annerledes ut! Og takk til mor og bestemor som alltid har villet meg godt.

Henriette Jevnesveen

Mai 2011

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	2
1.1 Romsås – områdesatsning i Groruddalsprosjektet.....	2
1.2 Valg av tema og ungdomsklubben som møteplass.....	5
1.3 Problemstilling.....	7
2. Metode	10
2.1 Deltakende observasjon	10
2.1.1 Klubben	13
2.2 Sosiale medier som kommunikasjonsform.....	14
2.2.1 Facebook	14
2.2.2 Youtube	17
2.3 Det kvalitative intervjuet	17
2.3.1 Konfidensialitet	18
2.3.2 Intervju av ansatte	19
2.3.3 Intervju av ungdom	19
2.3.4 Gruppeintervjuer	20
2.4 Refleksjoner rundt egen rolle som feltarbeider	21
2.5 Bruk av diskursanalyse som metode i oppgaven.....	22
3. Multikulturalisme – teorigrunnlaget for oppgaven.....	26
3.1 Multikulturalisme og etnisitetsbegrepet	28
4. Multikulturalismens nordmenn.....	34
4.1 Hvem er hva når? Og når er man hva for hvem?.....	34
4.1.1 ”Hjemlandet”.....	35
4.1.2 ”Between cultures”.....	38
4.1.3 ”Brun nordmann?”	39
4.1.4 ”Hvor faen er jeg fra?”	43
4.2 Kebabnorsk	47
5. Religiøs tilhørighet – aksept og toleranse.....	50
5.1 Markering av høytider på klubben.....	50

5.2 Ungdommenes umiddelbare syn på ”den andres” religiøse tilhørighet	52
5.3 Betydningen av å være religiøs.....	53
5.4 En informants religiøsitet.....	55
5.5 Aksept av ”den andres” religiøse tilhørighet.....	56
6. Idealer om toleranse	60
6.1 ”Det er helt vanlig” – det flerkulturelle og flerreligiøse fellesskapet på klubben.....	60
6.2 Stedet er Romsås – respekt!.....	64
6.3 Multikulturalisme i praksis?	71
7. Toleransens grenser	72
7.1 Homofile	73
7.2 Jøder	74
8. Avslutning.....	82
Litteraturliste	84
Kilder.....	86
Vedlegg 1	88

1. Innledning

copy: <http://www.bydel-grorud.oslo.kommune.no/groruddalssatsingen/>

1.1 Romsås – områdesatsning i Groruddalsprosjektet

Romsås er en del av Groruddalen og ligger nord-øst i Oslo med Nordmarka som nærmeste nabo. Romsåsblokkene ble bygget på 70-tallet. Frem til 2003 var Romsås en selvstendig bydel, men er i dag en del av bydel Grorud. Blokkene på Romsås består av 2600 leiligheter. Størrelsene på leilighetene varierer fra to til fireroms. Befolkningssammensetningen er 40,46 prosent med en ikke-etnisk norsk bakgrunn.¹ Spørsmålet om begrepet etnisitet vil jeg ta opp i kapittel tre. I 2008 ble det utført en stedsundersøkelse som ble gitt tittelen ”Romsås vil”.² Dette var en fysisk og sosiokulturell stedsanalyse for Romsås på oppdrag av Bydel Grorud ved prosjektgruppa for utviklingsarbeidet på Romsås. Stedsanalysen skulle fungere som grunnlagsdokument for arbeidet med å utforme en handlingsplan. Et av målene i denne analysen var å undersøke gode møtesteder. Min oppgave kan ses i forlengelse av denne stedsanalysen, hvor jeg har undersøkt nærmere møtestedet; ungdomsklubben.

¹ http://www.bydel-grorud.oslo.kommune.no/groruddalssatsingen/satsing_bydel_grorud/

² Fysisk og sosiokulturell stedsanalyse for Romsås. Romsås vil. Informasjon om Romsås fysiske og visuelle miljø (marka, borettslag, kollektivtransport, senteret og skilting) og sosiokulturelle forhold (stedstilhørighet, identitet, bo og oppvekstmiljø, møteplass), 14.02.2008: 5.

Bydelen ble bygget som en mønsterdrabantby med stor satsning på et sterkt fellesskap blant beboerne og styrking av sosial service til beboerne. Romsås skulle være et barnevennlig miljø og derfor er tunene på Romsås bilfrie områder. Prosjektet og utbyggingen av Romsås ble beskrevet som vellykket, og forfatteren Bjørn Bjørnson beskrev den nye drabantbyen som ”dronningen av OBOS familien” i sin OBOS historie.³ Like positiv er ikke fortellerstemmen i Dag Solstads roman ”Forsøk på å beskrive det ugjennomtrengelige”. Fortelleren har vært og besøkt en tidligere kamerat på Romsås, og beskriver stedet slik:

Etter at jeg kom tilbake fra Mexico har det stått klart for meg at det moderne norske livet er ugjennomtrengelig. Ja, jeg betrakter det liv som leves på Romsås som prinsipielt uforståelig. Jeg har ingen mulighet til å forstå det [...]. Jeg er knapt i stand til å beskrive det. [...] Hvorfor blir jeg slått av en slik lammende tristesse hver gang jeg befinner meg der? Som fratar meg språket?⁴

Romanen forsøker å gi et innblikk i en verden som er erfaringsfjern for fortellerstemmen. Det er et ukjent terreng, med ukjente mennesker som blir forsøkt beskrevet.

Dette sitatet stemmer imidlertid ikke overens med det ungdommene jeg har pratet med fortalte om det å bo på Romsås. Det er kanskje heller mennesker på utsiden som enkelte ganger kan oppleve at stedet gir varierende følelser. En av mine første beskrivelser av Romsås lød: ”Sliten og småkvalm etter t-baneturen oppover Groruddalen, trasket jeg oppover en søplete og våt vei til klubben. Regnet som plasker utenfor ungdomsklubben er tungt, og tåka ligger lavt over bydelen.” Dette synet skulle imidlertid endre seg etter hvert som jeg tilbrakte mer tid på Romsås, og kom nærmere forsøket på å beskrive det ugjennomtrengelige. På et senere tidspunkt i feltarbeidet skrev jeg i feltdagboken ”turen til Romsås følte ikke like lang og tung som den har gjort tidligere, og jeg ble i godt humør av å gå opp veien/stien til klubben. Massevis av barn leker rundt forbi, og møter meg med nysgjerrige blikk og spørsmål. Det er tydelig at de vet at jeg er ny her.”

I stedsanalysen fra 2008 påpekes det at barn og ungdom er det nye Romsås, og derfor må det satses på dem. Samlingspunkter som skoler, fritidsklubb og idrettslag skaper møteplasser på tvers av kultur og religion, noe som er med på å styrke fellesskapsfølelsen for

³ Fysisk og sosiokulturell stedsanalyse for Romsås 2008:6.

⁴ Dag Solstad, *Forsøk på å beskrive det ugjennomtrengelige*, (Oslo: forlaget oktober, 2001):74.

Romsås. De fleste av ungdommene jeg har pratet med viser en ”Romsås-patriotisme”. Her forstår jeg Romsås-patriotisme som noe positivt. Ungdommene utgjør dermed et viktig potensial, både for en vellykket integrering av den flerkulturelle befolkningen og for gjenoppliving av Romsås’ opprinnelige selvhjelpsoptimisme.⁵ I kapittel seks vil jeg se nærmere på stedstilknytningen ungdommene føler overfor Romsås.

I motsetning til de andre stedene i Groruddalen skiller Romsås seg ut ved å ligge for seg selv, omgitt av skog og vann. Romsås ligger ikke nede i dalen, men mer oppe i høyden, og er derfor skjermet fra bilstøy fra for eksempel riksvei 4. Byplanen for Romsås er landets eneste fullstendige trafikkseparerte bydel,⁶ hvilket vil si at det ikke er mulig å kjøre mellom tunene. Rundt Romsås går det en ringvei, og langs denne ringveien finner man parkeringshus til de ulike blokkene. Som en av mine informanter sier:

Romsås er unikt. Det er ikke som andre steder, det grenser bare til ett sted. Romsås grenser bare til Grorud, og så har vi skog rundt oss. Man vet hvor Romsås er. Det er ikke usikkert hvor grensene går. (Kjell, 15 år)

Bygningsstrukturene på blokkene har de siste årene gjennomgått renovering på utsiden av blokkene. De tidligere grå blokkene som kunne minne litt om sovjetunionens kommunistboliger, har blitt lysere og fått et mer moderne ytre. Det er asfalterte gangveier langs blokkene og til skoler og nærbutikk. Langs med gangveiene er det flere lekeplasser til de yngste. Til tross for vakker beliggenhet og nyoppussede blokker har Romsås har ofte fått negativ oppmerksomhet fra mediene. Navnet Romsås har ofte blitt trukket frem om det har forekommet noe på stede, som for eksempel saker om narkotikamisbruk og kriminalitet. Stedet har blitt stemplet som et dårlig sted å bo hvilket har preget Romsås omdømme. Dette omdømmet er trolig grunn til hvorfor flere av innbyggerne føler de må forsvare stedet. I samtaler med mine informanter opplever jeg at det er viktig for dem å vise sin stolthet og tilhørighet til Romsås.

Romsås er en del av Groruddalssatsningen som ble påbegynt i 2007, og som skal avsluttes i 2016. Groruddalssatsningen er et samarbeid mellom Den norske stat og Oslo kommune. Målet med denne satsningen er å forbedre miljø- og leveforholdene i Groruddalen,

⁵ Fysisk og sosiokulturell stedsanalyse for Romsås 2008: 8.

⁶ Fysisk og sosiokulturell stedsanalyse for Romsås 2008:10.

og dermed gjøre "dalen" til et mer attraktivt sted å bo. Romsås er valgt ut som første pilotområde i Groruddalssatsningen. Romsås er valgt på grunnlag av sitt avgrensede fysiske område, hvilket vil gjøre det enklere å måle effekten av igangsatte tiltak. En av målsetningene er å endre omdømmet til denne delen av byen, samt å utvikle Groruddalens identitet og stolthet. Jeg har valgt å ta for meg ungdomsklubben på Romsås og dets fellesskap. Som en del av dette arbeidet har jeg undersøkt ungdomsklubben på Romsås og det fellesskapet som finnes mellom ungdommene der. Jeg ville se nærmere på et ungdomsmiljø bestående av ungdommer med ulike kulturelle og religiøse bakgrunner, og undersøke hvordan dette påvirker deres relasjoner med hverandre.

1.2 Valg av tema og ungdomsklubben som møteplass

Høsten 2009 ble det utlyst tre masterstipend for studenter på kultur- og religionshistorie. Prosjektet "Pandoras håp" var den første områdesatsningen i Groruddalsprosjektet. Som et ledd i denne områdesatsningen var det en intensjon å finne ut av mulighetene for møteplasser på tvers av etnisitet og religion. Det var et ønske fra bydelens side å få mer kunnskap om det flerkulturelle og flerreligiøse miljøet på Romsås. Derfor ønsket jeg å se nærmere på ungdom og deres erfaringer med å bo på et flerkulturelt og flerreligiøst sted. Et av temaene jeg undersøkte var hvorvidt det flerkulturelle og flerreligiøse var en integrert del av deres hverdag, og om ungdommene levde segregert basert på hvilken kultur og/eller religiøs bakgrunn de hadde.

På bakgrunn av dette søkte jeg på stipendet fra bydelen med temaet ungdom og religiøsitet. Selv synes jeg ungdom er en fascinerende gruppe. Jeg liker deres ekspressive måte å være på og å respondere på. Selvfølgelig er ungdom like forskjellige som voksne. På bakgrunn av tidligere erfaring fra å jobbe med ungdom,⁷ så vet jeg at ungdomstiden en fase hvor man begynner å oppfatte seg selv som voksen. Ungdom har et ønske om å bli hørt, og deres refleksjoner omkring livet på Romsås, var interessant å få innblikk i. Ungdomsperspektiver interessant fordi ungdommenes stemmer er viktig å bli hørt, og ikke minst er dette stemmer som trenger å bli hørt. Ungdommene på Romsås møter hverandre daglig, og mellom dem foregår det en gjensidig påvirkning med tanke på kultur- og religionsmøter.

⁷ Jeg har tidligere jobbet som frivillig ved en annen ungdomsklubb i tre år.

Flertallet av de som bruker klubben aktivt på Romsås er mellom 14 og 16 år, selv om målgruppen er fra 13 og 18 år. Jeg opplever alderstrinnet fra 13 til 16 år opplever jeg som spennende fordi da går man fra å være barn til å bli voksen. Leken opphører til dels, og i stedet for å leke begynner man å ”henge” sammen.⁸ Med Groruddalssatsningen fikk jeg mulighet til å bli bedre kjent med et flerkulturelt miljø. Til å begynne med ønsket jeg å gjøre feltarbeid på skolen, men kom etter hvert frem til at ungdomsklubben var et bedre egnet sted. Grunnen til at jeg opplever ungdomsklubben som et bedre egnet sted for å gjøre mine undersøkelser, er fordi klubben er et sted ungdommene frivillig velger å komme til. Ved å være til stede på klubben så jeg også for meg at jeg kunne få bedre, og kanskje mer uhytidelig, kontakt med ungdommene enn om jeg hadde vært på skolen. I og med at klubben er et sted ungdommene oppsøker frivillig, ville det være spennende å se hvorvidt religiøs og kulturell tilhørighet hadde betydning innenfor en slik møteplass. Ikke minst representerer ungdomsklubben en frivillig møteplass, i motsetning til skolen hvor oppmøtet er obligatorisk.

Ungdomsklubben er en arena der ungdom kan møtes for å prate, danse og spille diverse spill. Klubben åpner for at ungdom kan begynne å skape sin egen arena uten foreldres innblanding. Ungdomsklubber er ofte tiltak som blir nedprioritert eller nedlagt i kommunenes budsjetter, hvilket er ugunstig med tanke på hvilken møteplass det er. Innenfor et flerkulturelt miljø kan man hevde at klubben er desto viktigere i lokalmiljøet fordi det er en frivillig møteplass der man møter mennesker på tvers av religiøs og kulturell tilhørighet. Det gjør at man har et offentlig uformelt sted hvor ungdommer kan møtes på tvers av religion, farge, kultur, interesser, kjønn, og delvis alder (13 til 18 år).

I mange lokalsamfunn er ungdomsklubben en sentral plass for ungdom, fordi det er et sted hvor de kan være sammen med venner uten å være hjemme hos noen. Dermed er klubben med på å skape en privat arena for dem og deres venner, uten forstyrrelser av foresatte og eventuelle søsken. Riktignok uttrykker flere av ungdommene på Romsås at de kjeder seg på klubben: ”Det er jo ikke noe annet å finne på”, sier mange av dem jeg har snakket med, men like fullt kommer de tilbake hver fredag. Entusiasmen og gleden de viser forteller mer enn ord, og bekrefter ungdomsklubbens betydning i dette lokalmiljøet.

⁸ Jeg velger å bruke ”henge” fordi det er et begrep som rommer ungdommenes omgangsform. Det er ikke nødvendigvis slik at de har etablert et vennskap med alle de omgås, men de er ”med” personer i ulike sammenhenger. Dette beskrives som å ”henge sammen”, hvilket innebærer at de tilbringer tid med hverandre uten å definere hverandre som venner.

Viggo Vestel står for mye viktig forskning på ungdomsmiljøet på ungdomsklubb i et flerkulturelt miljø i Oslo øst. Han har gjort tre omfattende studier av en ungdomsklubb et sted i Groruddalen, en klubb han har valgt å kalle for ”Rudenga”.⁹ Flere av mine funn samsvarer med Vestel sine funn, særlig om ungdommenes beskrivelser av ”stedets” betydning. Vestel har brukt musikk som utgangspunkt for sin studie av ungdommene på Rudenga ungdomsklubb.

Mine undersøkelser er sett i lys av multikulturalisme. Min oppgave vil blant annet rette fokus på ideer om respekt og toleranse, men også toleransens grenser. Konkrete eksempler på det er den økende antisemittismen som er å finne i Groruddalen.

1.3 Problemstilling

Arbeidet med problemstillingen har vært, som Tove Thagaard beskriver i boken om kvalitativ metode, en pågående prosess gjennom hele forskningsprosjektet.¹⁰ Det var viktig for meg å være så åpen som mulig for hva slags type informasjon jeg fikk under innsamlingen av materialet. Utgangspunktet mitt var å finne ut hvordan det er å være ung på et flerkulturelt og flerreligiøst sted som Romsås, og å bruke klubben som springbrett for å få tilgang til dette miljøet. Jeg har sett nærmere på fellesskapet som eksisterer på ungdomsklubben. Jeg har laget en problemstilling, og til den har jeg fem underspørsmål. Min problemstilling er som følgende:

Hvilke erfaringer har brukerne av ungdomsklubben av sin egen og hverandres religiøse og kulturelle tilhørighet?

⁹ Viggo Vestel *A community of differences – hybridization, popular culture and the making of social relation among multicultural youngsters in “rudenga”, east side Oslo*, (Doctoral dissertation, institute of social Anthropology, faculty of social sciences, university of Oslo: NOVA-Rapport, 2004).

¹⁰ Tove Thagaard, *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*, (Bergen: Fagbokforlaget Vigestad & Bjørke AS, 3 utgave 2009): 47.

Underspørsmål:

1) *Hvordan beskriver ungdommene seg selv angående norskhet?*

Dette er et felt hvor det er gjort mye arbeid allerede. Se spesielt Thomas Hylland Eriksens arbeid.¹¹ Min intensjon for likevel å gå inn på nettopp et slikt spørsmål, er på bakgrunn av observasjonene jeg gjorde tidlig i feltarbeidet. Hos flere av ungdommene med flerkulturell bakgrunn, ble foreldrenes hjemland sett på som ungdommenes hjemland, selv om ungdommene var født i Norge. Det ble derfor interessant å se nærmere på spenningsfeltet mellom hvordan flere av mine informanter på den ene siden så seg selv som norske, mens de på den andre siden ikke anså seg selv som norske. Det oppsiktsvekkende var hvordan de vekslet mellom ”hva de er” i ulike situasjoner. Spørsmålet om norskhet ble også gitt til hvite norske,¹² og hva/hvem de anså for å være norsk(e). I og med at jeg selv er brun, men oppfatter meg som nordmann, var det interessant å bruke meg selv og knytte egne erfaringer til deres refleksjoner omkring norskhet.¹³

2) *Hvilken betydning har Romsås som sted for ungdommene?*

Stedets betydning for ungdommene og deres stolthet over å være fra Romsås, var noe de tydelig ønsket å presentere meg for. Jeg var en representant utenfra som de ønsket å formidle stedets positive sider til. Med utgangspunkt i dette spørsmålet ønsket jeg å undersøke ungdommenes stedstilknytning. Det eksisterte et tydelig behov for å uttrykke sin stolthet over å bo på Romsås. Det ble derfor interessant å se hvilke virkemidler de tar i bruk for å opprettholde eller skape en base for fellesskap knyttet til sted. Noe av hva ungdommene la særlig vekt på var at om man var fra Romsås, ville man uten tvil få støtte av de andre fra Romsås om man skulle havne i bråk.

¹¹ For eksempel Røtter føtter. Thomas Hylland Eriksen, *røtter føtter: identitet i en omskiftelig tid*, (Oslo: Aschehoug, 2008).

¹² Jeg vil senere i oppgaven gjøre rede for bruken av hvit norsk/nordmann og brun norsk/nordmann.

¹³ Jeg er ”mixed” i betydningen at jeg er halvt, altså har foreldre fra to forskjellige land, der en er hvit og en er brun.

3) *Har ulik religiøs tilhørighet betydning for venns­kaps­relas­joner/grup­pedannelser mellom ungdommene?*

Utgangspunktet for oppgaven var å se nærmere på hvilke forestillinger ungdommene hadde om hverandres religiøse tilhørighet, og om ”annerledeshet” hadde betydning for deres venns­kaps­relas­joner. Det skulle imidlertid vise seg at det å snakke om religion var på den ene siden noe de unngikk å diskutere for opprettholde orden. De hadde en bevissthet over hvordan slike diskusjoner kunne skape uro eller krangler. På den andre siden så påpekte de også at ulik religiøs tilhørighet var vanlig for dem, og derfor noe de ikke ”gikk rundt og tenkte på”.

4) *Har ulik kulturell bakgrunn betydning for venns­kaps­relas­joner/grup­pedannelser mellom ungdommene?*

Dette spørsmålet kan sees i sammenheng med forrige undersøkelsesspørsmål. Kulturell tilhørighet skulle vise seg å være lettere og snakke om enn religiøs tilhørighet. Det jeg har vært interessert i med hensyn til spørsmålet om kulturell tilhørighet, i likhet med forrige spørsmål, er hvordan ungdommene forholder seg til hverandre med tanke på de ulikhetene som måtte være til stede. I tillegg har jeg opplevd spørsmål tre og fire som naive spørsmål. De var tydelig preget av lite (eller ingen) erfaring fra et flerkulturelt miljø. Til tross for en fundering omkring spørsmålenes naivitet, har nettopp de samme spørsmålene ledet meg inn på ungdommens toleranse overfor hverandre, og således deres grenser for toleranse.

5) *Hva er forholdet mellom toleranse og taushet?*

Respekt og aksept er to sentrale ord for ungdommene. Disse ordene speiler den toleransen og anerkjennelsen som ungdommene har overfor hverandre. Med dette spørsmålet vil jeg også undersøke eventuelle vanskeligheter knyttet til ungdommens aksept og toleranse. I enkelte tilfeller, som jeg vil vise i kapittel sju, så kan det se ut som at veien til toleranse går gjennom å velge taushet fremfor å våge å ta diskusjoner. Derfor vil jeg på bakgrunn av dette også se nærmere på en tydelig ikke-aksept hos ungdommene. Denne ikke-aksepten resulterer hos noen i en intoleranse overfor de med homofil legning, og hos noen også overfor jøder. Mine spørsmål knytter seg derfor til ”toleransens grenser”.

2. Metode

Oppgaven baserer seg på kvalitativ metode som har bestått av observasjon og intervju. I perioden januar til oktober 2010 var jeg til stede på ungdomsklubben seksten fredager. I løpet av disse fredagene har jeg foretatt elleve intervjuer, med til sammen fjorten personer. Jeg har intervjuet fem ansatte og åtte brukere [ungdom] ved klubben. Jeg har brukt ulike intervjueteknikker som jeg vil komme tilbake til senere i kapittelet. Mine utfordringer har handlet om å bygge opp et godt forhold til både ansatte og ungdommene, dernest å få tillatelse av foresatte slik at brukerne på klubben kunne bli intervjuet av meg. Tillatelse fra foresatte var riktignok ikke et problem, men utfordringen lå i å få ungdommene til å ta med seg et skriv fra meg hjem,¹⁴ deretter å få foresatte til å skrive under, for så å returnere skrevet til meg. Denne prosessen begynte litt tregt, men skjøt fart da jeg tok i bruk klubbens facebook-profil for å komme i kontakt med dem jeg ønsket å intervju. I dette kapittel vil jeg gå inn på hvordan jeg har forholdt meg til feltet, og hvordan jeg har opparbeidet meg tillit til informantene ved å være ofte til stede. Jeg vil også gå inn på refleksjoner rundt egen rolle og mitt møte med ungdommene.

2.1 Deltakende observasjon

Deltakende observasjon går blant annet ut på at forskeren søker å oppnå en innsikt i deltakerens situasjon ved å delta i deres aktiviteter.¹⁵ Jeg har vært deltaker på informantenes egen arena ved å være frivillig¹⁶ på ungdomsklubben våren og høsten 2010. På den måten har jeg kommet naturlig inn i miljøet, og således oppnådd en god kontakt med ungdom og ansatte. Observasjonen har gitt informasjon som intervjuene har tatt utgangspunkt i. Professor i sosiologi Tove Thagaard sier blant annet at deltakende observasjon som metode er særlig godt egnet til å studere relasjoner mellom mennesker, fordi forskeren kan fokusere på hvordan personene forholder seg til hverandre i sosiale institusjoner.¹⁷ Min deltakende observasjon har blant annet gitt meg kjennskap om hvordan ungdomsklubben på Romsås fungerer. Observasjonen har også gitt meg innsikt i et flerkulturelt og flerreligiøst miljø som jeg ikke

¹⁴ Første gangen jeg ga ut skrevet fant jeg flere i søppelet på gulvet.

¹⁵ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*:65.

¹⁶ Det vi si at jeg har vært med på møtene før og etter klubbtid, og gjort ulike oppgaver som å stå i kiosken, i registreringen og vært på hobby-rommet.

¹⁷ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*:65.

hadde erfaring fra tidligere. Min tilstedeværelse på klubben har gitt meg innsikt i et miljø bestående av ungdom, så vel som voksne.

Filosofen Ned Polsky understreker at man for all del ikke må prøve å etterligne menneskene man studerer. Om man prøver å etterligne dem man studerer, så vil man garantert bli satt på prøve.¹⁸ Riktignok refererer han til kriminelle. Uten sammenligning for øvrig, så tror jeg etterligning av ungdom i deres miljø [for eksempel på en ungdomsklubb], ville innebære og bli satt på prøve. Det er tvilsomt om jeg som voksenperson, ville blitt akseptert av ungdommene, dersom jeg hadde etterstrebet deres måte å uttrykke seg på, enten i form av språk eller kroppsspråk. I møte med ungdommene har det vært sentralt for meg å være en voksenperson, selv om jeg under feltarbeidet hadde en "ikke-voksen" hårsveis.¹⁹ Heldigvis påpekte flere av ungdommene at de likte den, men samtidig vet jeg ikke om noen har valgt å ta avstand til meg på grunn av hvordan jeg så ut på håret.

Jeg har vært bevisst på *ikke* å innta verken en lærer-rolle eller en ansatt-rolle. Disse rollene innebærer blant annet å være bestemt og veiledende. Dermed har jeg sannsynligvis ikke fungert eller blitt oppfattet som en autoritet overfor dem. Hvorvidt det er et bedre utgangspunkt enn om jeg hadde fungert som en vanlig ansatt, er umulig å vite. Forskjellen ungdommene har kunnet merke mellom meg og de andre ansatte er antakeligvis hvordan jeg aldri har grepet inn ved krangler, leke-slåssing eller utkastning etter stengetid. Med enkelte unntak har jeg heller ikke deltatt aktivt i diskusjoner, men lyttet til samtalene mellom ungdommene. De første gangene jeg var til stede på klubben, holdt jeg meg mer i bakgrunnen. Etter hvert ble jeg mer og mer synlig på klubben, hvilket gjorde at jeg hadde mange fine og informerende samtaler med ungdommene i tillegg til intervjuene.

De to første klubbkveldene jeg var til stede, valgte jeg som sagt å holde meg i bakgrunnen. Delvis for å unngå å påvirke ungdommene med tanke på hvordan de skulle oppføre seg rundt meg, men også for rolig å orientere meg i klubbens lokaler. Da kunne jeg ta inn over meg de ferske og første inntrykkene jeg fikk. På spørsmål fra enkelte av ungdommene om jeg var ny [ansatt] svarte jeg naturligvis ærlig at jeg ikke var ansatt, men at jeg var masterstudent fra universitetet i Oslo. Jeg unngikk imidlertid de første gangene å fortelle at jeg var spesielt interessert i å se etter det flerreligiøse blant klubbens brukere.

¹⁸ Ned Polsky referert i Finn Sivert Nilsen, *Nærmere kommer du ikke...* - håndbok i antropologisk feltarbeid (Fagbokforlaget, 1996): 190-191.

¹⁹ Litt over en tredjedel av håret var barbert bort.

Derimot la jeg vekt på at jeg ville lære om hvordan det er å være ung på Romsås. Grunnen til denne avgjørelsen var for det første ikke å låse meg tidlig i prosjektet. For det andre ønsket jeg ikke å lede ungdommene til enten å tie om religion i mitt nærvær eller fortelle meg hva de antok jeg ville høre. Thagaard tar opp problemstillingen om at informantene i enkelte situasjoner forteller det de tror forskeren vil høre.²⁰ Hun peker på hvordan det er viktig å være oppmerksom på en slik problemstilling, og viser til at personer ofte har en tendens til enten å formidle det positive eller det negative, som i mitt tilfelle er om det religiøse mangfoldet på Romsås. Spørsmålet jeg har stilt meg med tanke på min tilstedeværelse, både som en representant utenifra og som en del av Groruddalssatsningen, er om mine roller har påvirket svarene jeg har fått. Blant annet sier etnolog Oscar Pripp at det ikke alltid er lett å oppdage hvordan ens eget nærvær fremmer synspunkter og fortellinger blant feltets ulike aktører.²¹ Det var hovedsakelig i intervjuene med ansatte at jeg kunne merke at svarene jeg fikk var til dels preget av at de visste en del om prosjektet, og at jeg var en del av områdesatsningen.

Her kommer vi innpå hvordan det ikke kun er feltarbeideren som observerer, men at observasjonen alltid er toveis. Det vil si at jeg også ble observert av mine informanter. Pripp sier blant annet at det ikke er nok at feltarbeideren velger *en* måte å forholde seg til de ulike aktørene på. Jeg som ”forsker” blir også identifisert av dem jeg møter, som igjen betyr at min identitet som feltarbeider eksisterer i ”de andres” øyner.²² Med andre ord, da jeg observerte på klubben, innebar det at jeg også ble observert av både de ansatte og ungdom. I og med at min bakgrunn er ”mixed”, kan det ha påvirket hvordan ungdommene har betraktet meg. Det er mulig å anta at jeg har blitt tillagt innsikter i et flerkulturelt miljø fordi jeg er brun. På den ene siden kan mitt brune utseende ha fungert positivt fordi ungdommene kan ha tenkt at jeg er ”en av dem”. På den andre siden kan ungdommene ha antatt at vi [dem og meg] deler noen erfaringer og livsanskuelser som jeg selv ikke gjenkjenner, da jeg selv er sosialisert innenfor et relativt (homogent) hvitt miljø i en liten mjøs-by. Det kan derfor være at noe ikke har blitt formidlet til meg, som ville blitt forklart eller uttrykt til en hvit norsk.

²⁰ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*: 105-106.

²¹ Oscar Pripp, ”Refleksjon og etikk” i Lars kaijser & Maguns Öhlander (red) *Etnologisk fältarbete* (Lund: Studentlitteratur, 1999), 47.

²² Pripp, ”Refleksjon og etikk”: 45.

2.1.1 Klubben

Ungdomsklubben er stor og har tilgang på ulike aktiviteter som for eksempel biljard, bordtennis og en rekke tv-spill. Klubben har også en egen kafé hvor ungdommen kan få kjøpt mat, drikke og godteri²³ til en billig penge. Fokuset til klubben er ikke på diskotek slik mange klubber gjør, men mer på hygge i form av spill, prat og hobby-ting (som å lage smykker, tegninger, strikke og lignende). Planløsningen er åpen, noe som gjør at det er få rolige plasser å finne i det oppussede klubblokalet. Blant annet sier Therese, en av de ansatte, om den nye planløsningen at den forhindrer ”den gode samtale”, som hun ser på som en veldig viktig del i arbeidet med ungdom. Den muligheten bør være til stede her på klubben, sier hun, med tanke på at det er mange som har behov for å prate om problemer med en ressursperson. Om klubbens nye planløsning sier Therese:

Det er noe med det huset her. Det er vanskelig å finne de rommene man kan sitte aleine å snakke. Det er jo alltid mye folk i alle rom, så jeg synes absolutt de burde ha hatt mer sånn kose-rom. Det var derfor jeg var veldig for den tidligere kjøkkenløsningen.²⁴ Hvis man ikke hadde åpnet opp den veggen, så hadde man hatt et sånn stille-rom for å snakke. Da kunne man gjort mye mer sånn samtalearbeid.

Åpningstidene er fra seks til halv elleve på fredager. Klubben har også åpent på onsdager for de mellom ni og tolv år. Klubben er først og fremst forbeholdt de som bor på Romsås, og oppfordringen til ungdommene i ”dalen” er å bruke sin egen klubb i stedet for å oppsøke andre klubber. Det er gjennomsnittlig 70 personer innom klubben på fredager. Statistikk fra klubbkveldene viser at gutter er tydelig overrepresentert, våren 2010 var klubbens brukere ca 85 prosent gutter.²⁵ Høsten 2010 var forholdet mellom gutter og jenter jevnere ut i fra hva jeg kunne observere. Jeg har dessverre ikke statistikk fra høsten 2010, da programmet for statistikkføring var nede. Jeg vil imidlertid anslå at forholdet mellom gutter og jenter var på ca 70/40 høsten 2010.

²³ Det selges i liten grad godteri. Fokus på sunn mat har tidligere og er fremdeles et viktig punkt for klubben.

²⁴ Tidligere var det en vegg som skilte cafe fra resten av lokalet.

²⁵ Klubben fører egen statistikk på antall brukere.

2.2 Sosiale medier som kommunikasjonsform

2.2.1 Facebook

Etter å ha vært på klubben i perioden 5.februar til 30.juni 2010 for å observere og å intervju ansatte, var tiden inne for å intervju enkelte av ungdommene. For å få lov til å intervju noen under 18 år måtte jeg ha underskrift fra foreldrene. Dette er et krav fra NSD (Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste). Samtykkeerklæring ble gitt til ungdommen etter en fellessamling på klubben og ved inngangen til klubben.²⁶ Det å få underskrift fra foreldrene er en relativt tungvint prosess. Først må samtykkeerklæring bli tatt med hjem, der informant viser brevet for en foresatt. Deretter må foresatte ta stilling til om de vil la sønnen/datteren bli intervjuet, for så å returnere samtykkeerklæring til meg via sønnen/datteren. Dette er mange ledd, og de ansattes erfaring på klubben er at skriv sjelden blir returnert med underskrift, i hvert fall ikke etter kun en uke. I dette underkapitlet vil jeg vise hvilken betydning det sosiale mediet *facebook* hadde for å si for min kontakt med ungdommene før intervjuene og i etterkant av feltarbeidet. Begrunnelse for utvalget av informantene vil bli nærmere presentert i metodens delkapittel; det kvalitative intervjuet.

Ungdomsklubben har en egen profil²⁷ på *facebook*. Der kan de som vil bli venner med klubben (såfremt klubben takker ja til forespørselen). En indikator på populariteten til klubbens profil er dens cirka 600 venner. Ungdommene har lyst til å være venn med klubben, og formidler gjerne gjennom denne kanalen om de kommer eller ikke. Blant annet sier en ansatt:

Hvis klubben er [online] på facebook for eksempel, så skriver noen av ungdommene på chatten "hei, du jeg kommer en halvtime for seint i dag". Noen sier nærmest i fra om de ikke kan komme også, selv om det ikke er noe de må gjøre her.

Klubben blir på den måten personifisert gjennom sin profil på det relativt nye sosiale mediet *facebook*. Hvordan klubben selv bruker mediet i sin relasjon med ungdommene, kommer jeg ikke til å gå inn på. Mitt fokus vil være som sagt hvordan *jeg* har brukt *facebook* for å komme

²⁶ Ungdommen må registrere seg hver gang de bruker klubben. Det koster 50 kroner for et års medlemskap. Det betales fem kroner per gang, og man er dermed medlem etter ti ganger.

²⁷ Alle som er på facebook har en egen privat profil hvor man kan skrive statuser, legge ut bilder, chatte og sende e-post til venner. Som innehaver av en profil bestemmer man selv hvem som har tilgang til profilen. Det kan være åpen for alle, kun venner, men også for venners venner.

i kontakt med ungdommene på klubben, og hvordan jeg i etterkant har kunnet benytte facebook for enkelte bekreftelser som jeg har sett på som nødvendig i forbindelse med analysearbeidet.

Da jeg var tilbake på klubben etter sommerferien, spurte jeg om tillatelse til å bruke klubbens profil for å poste et innlegg på statusen til deres profilside. Tillatelse fikk jeg, og på ”nyhetsoppdateringene” skrev jeg:

SE HIT!!!

Henriette, som er student ved Universitetet i Oslo, trenger DERE til å fortelle henne om hvordan det er å være ung på Romsås. Dere kan godt være to om det er tryggere, men helst en og en! Det eneste hun trenger er UNDERSKRIFT fra foreldrene deres. Hvis dere har lyst, ta kontakt pr mail: henriette5000@hotmail. Håper mange av dere har lyst til å stille opp!!!

Jeg fikk rask respons i kommentarfeltet angående når og hvor. I løpet av kvelden henvendte klubbleder seg til meg og sa jeg kunne få tilgang på klubbens profil på *facebook*, og ga meg brukernavn og passord. Dette er et eksempel på at tillitsforholdet mellom ansatte og meg har vært sentralt i min prosess for å nå ut til ungdommene. Klubbleder har gjennom denne tillatelsen fungert som en ”portvakt”²⁸ ved å åpne en tilgang til mediet mange ungdom bruker hyppig, og hvor det er lett og raskt å kommunisere med dem.

Med denne tilgangen til klubbens profil, tillot jeg meg å være mer personlig i statusene. I statusene skrev jeg for eksempel ”jeg, [navnet mitt] trenger DERE til å fortelle meg om hvordan det er å være ung på Romsås (...)”. Ved å bruke profilen til klubben kunne jeg også minne dem på å huske underskrift fra foresatte. Samtykkeerklæringene rant riktignok ikke inn av den grunn, men jeg var synlig. Jeg la merke til en endring ved at ungdommene tok mer aktiv kontakt med meg da jeg var på klubben.

Gjennom å bruke *Facebook* ble ungdommene antakeligvis mer bevisst over min rolle på klubben. Jeg fikk bedre kontakt med dem, og de kom oftere bort til meg enn tidligere for å prate. Denne kontakten hadde selvfølgelig også noe å gjøre med lengden jeg hadde vært på

²⁸ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*:67.

klubben. Både ungdommene og jeg var blitt tryggere på hverandre, og et tillitsforhold var sakte, men sikkert bygd opp.

I tillegg til å spørre dem jeg ville intervju i løpet av klubbkvelden, så sendte jeg dem også privat e-post på *facebook*. I meldingene spurte jeg om de kunne tenke seg å stille til intervju, og avtalte hvilke tidspunkt som passet best for dem. Det å ta personlig kontakt via e-post på *facebook* fungerte særdeles bra. På den måten var det ingen venner rundt dem da de fikk spørsmål om å delta. Derfor kunne ungdommene i ro og fred ta en avgjørelse på om de ville stille til intervju, uten å tenke på om det var ”kult” [akseptert blant venner] eller ”ikke kult” [ikke akseptert blant venner] å delta. Jeg fikk rask respons, og i løpet av tre uker utførte jeg seks intervjuer med til sammen åtte personer. Denne prosessen med å få tak i ungdom vet jeg nå i etterkant ville ha tatt mye lengre tid om jeg ikke hadde hatt tilgang på klubbens facebook-profil.

Med tilgang på klubbens profil, hadde jeg også tilgang på ungdommenes profiler hvor de legger ut bilder, skriver statuser, skriver meldinger på hverandres vegger og e-poster de sender til klubben. Dette reiste naturligvis noen etiske problemstillinger. Var det for eksempel uetisk av meg å se på ungdommenes profiler? På den ene siden får jeg tilgang på informasjon til deres liv utenom klubbtid. På den andre siden er det ungdommene som legger til klubben som venn. De vet at de ansatte ved klubben har tilgang på profilen, og i dette henseende blir jeg på en måte klubbens ansatt. I og med at jeg har tatt kontakt og skrevet statuser, signert med mitt navn, så er ungdommene klar over min tilgang til deres profiler. Når det er sagt har jeg imidlertid ikke vært ofte inne på ungdommenes profiler, men jeg har sett på bilder som har vært postet på nyhetsoppdateringene. Særlig var det bilder fra en konfirmasjon jeg fant interessant. Dette gjorde at spørsmål omkring konfirmasjon ble tatt opp i enkelte intervjuer og fungerte som en inngang på temaet religion. Ingen reagerte på at jeg hadde sett bildene fra konfirmasjon, hvilket indikerer ungdommenes bevissthet på hva de legger ut på *facebook* og min mulighet for å se bildene.

Jeg har også benyttet *facebook* i etterkant av materialinnsamling, både under analysearbeid og i skriveprosessen. Ved uklare setninger og meningsinnhold fra informantene, har jeg kunnet sende vedkommende en melding og spurt om hva han/hun forsøkte å uttrykke. Jeg har også kunnet ta opp tråden, om noe i etterkant har vist seg å være interessant, for eksempel enkelte personers forhold til Romsås. På et tidspunkt under analysearbeidet ble jeg veldig usikker på en informant om hvorvidt han var døpt eller ikke.

Dette kunne jeg få bekreftet ved å ta kontakt med ham på *facebook*. Ungdommene har respondert umiddelbart på mine henvendelser. De bekrefter indirekte i sine svar at det er i orden at jeg har kontaktet dem. Et eksempel på det er hvor ei avslutter meldingen ved si: ”Bare hyggelig, og det er bare å si ifra om det skulle være noe mer”.

Facebook er med på å åpne helt nye dører for kontakt med ungdom. I dette sosiale mediet kan man kommunisere på mange forskjellige nivåer. Det kan være informerende, påminnelser, private e-poster, meldinger, chat, laste opp ulike linker man vil dele og selvfølgelig mye annet. Grenser mellom generasjoner blir på sett og vis visket bort. Man er “venner” på tvers av alder, og man er gjerne venner med foreldre, venners foreldre, besteforeldre og fritidsklubben. Man kommuniserer, relativt sett, på samme måte uavhengig av alder. Det er selvfølgelig negative sider ved bruk av *facebook*, men det jeg ønsker å understreke er hvordan bruken av *facebook* kan være en viktig del av det å oppnå kontakt med ungdommene.

2.2.2 Youtube

Flere av klubbens brukere er aktive innen musikk. De bruker studioet som er å finne i klubbens lokaler for å lage musikk og øving. Ved flere anledninger har disse ungdommene opptrådt i regi av klubben, hvor de får vist hva de lager. Flere av låtene legges ut på youtube av ungdommene. Her fant jeg blant annet en låt som er dedikert til Romsås, og som vil bli brukt senere i oppgaven for å beskrive tilhørigheten flere av ungdommene føler til Romsås. Det var ungdommene som henviste meg til Youtube for at jeg skulle høre på låtene deres. Flere av tekstene har vært utgangspunkt for samtaler med ungdommene. Tekstene har dermed fungert som en døråpner til ulike temaer. Blant annet om tilhørighetsfølelsen til Romsås, det flerkulturelle og hvordan det er å være brun nordmann.

2.3 Det kvalitative intervjuet

De ansatte ble intervjuet våren 2010, og ungdommene høsten 2010. Hovedgrunnen for å intervju ungdommene høst 2010 var fordi jeg ønsket å intervju dem i en samlet bolk, hvor fokus kun var på intervju og transkripsjon av intervjuer. Slik jeg var inne på tidligere var jeg forberedt på tiden det ville ta for å motta samtykke-erklæringene, og jeg ønsket at etter dette skulle all konsentrasjon skulle gå til ungdommen.

Båndopptaker er benyttet i samtlige intervjuer. Alle intervjuene varte cirka en time med båndopptaker, og i seks av intervjuene ble vi sittende å snakke opptil tre kvarter etter at båndopptaker var avslått. Det at samtalene varte så lenge etter båndopptaker ble skrudd av, kan være en indikasjon på at båndopptaker har skapt en viss distanse mellom informant og meg. Intervjuene har foregått i klubbens ulike lokaler, som kontoret, hobbyrommet, dansesalen og i spillrommet. I tre intervjuer lot jeg ungdommene vise meg Romsås mens jeg intervjuet dem. Ved at de viste meg Romsås ble maktrelasjonen mellom ungdommen og meg også mindre tydelig. De var ansvarlig for å vise meg rundt og finne veien tilbake til klubben. Det var de som hadde full kontroll over hvor vi gikk og hva de ville vise meg. Noen var mer komfortable i intervjusituasjonen enn andre.

Jeg har tatt utgangspunkt i en delvis strukturert intervjuguide hvor temaene har vært fastlagt,²⁹ men hvor rekkefølgen av temaene og spørsmålene har vært tilpasset hver enkelt informant. Rekkefølge av tema og hvilke spørsmål jeg har stilt har kommet an på hva jeg har visst på forhånd om informantene.

Thagaard beskriver den kvalitative forskningsprosessen ved å peke på de til dels flytende overgangene mellom innsamling og analyse. Hun viser til hvordan analyse og tolkning begynner allerede under kontakten med informantene.³⁰ For eksempel har dette gjort seg gjeldende hos meg angående intervjuguide til ungdommen fordi intervjuene av de ansatte har fungert veiledende på hvilken tematikk og spørsmål jeg har stilt til ungdommene, samtidig som hvert intervju har ledet meg til nye spørsmål.

2.3.1 Konfidensialitet

Alle informanter har blitt behandlet etter *prinsippet om konfidensialitet* som innebærer: ”De som gjøres til gjenstand for forskning, har krav på at all informasjon de gir, blir behandlet konfidensielt. (...). Forskningsmaterialet må vanligvis anonymiseres, og det stilles strenge krav til lister med navn (...) som gjør det mulig å identifisere enkeltpersoner oppbevares og tilintetgjøres.” Utvalget av informanter har hovedsakelig blitt oppbevart i hodet, og dermed ikke ført opp på noen lister. Derimot har jeg mottatt samtykkeerklæringer med navn og telefonnummer til foresatte. Erklæringene har blitt oppbevart i en mappe som har blitt oppbevart i et låst skap på Universitetet som er et krav fra NSD (Norsk

²⁹ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*:89.

³⁰ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*: 110.

Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste). Informantene er anonymisert og er gitt fiktive navn. Der jeg ikke ser behov for å bruke et navn har jeg kun opplyst alder og kjønn, hvilket jeg ikke har sett noen grunn for å endre.

2.3.2 Intervju av ansatte

Til sammen har jeg intervjuet fem ansatte, to menn og tre kvinner, deriblant klubbleder. Et av intervjuene ble gjort per e-post. Jeg har imidlertid valgt å anonymisere klubbleder på linje med de andre ansatte, da hun ikke snakker på vegne av klubben, men som privatperson og hennes erfaringer på klubben, foruten om et sted i oppgaven. To av informantene har pedagogisk utdanning. Den ene er vokst opp på østkanten i Oslo, mens den andre er fra en liten by på vestlandet. De to andre jeg har intervjuet, er begge vokst opp på Romsås. En av dem bor fremdeles der, mens den andre har flyttet. En av dem jeg har en flerkulturell bakgrunn, og har bodd deler av livet utenfor Norge. Alderen på de ansatte er mellom 20 og 29 år, hvor en av dem har 10 års erfaring fra klubbarbeid på dette stedet. To informanter har tre års erfaring med klubbarbeid, mens den yngste har ett års erfaring. To av de intervjuede har tidligere vært brukere av klubben. Alderen på utvalget av informanter er ungt fordi det ikke var noen ansatt over 29 år i løpet våren 2010.

Selv om oppgaven handler om ungdom og deres religiøse tilhørighet, anså jeg det sentralt å intervju de ansatte. De har også fungert som samtalepartnere i feltarbeidsperioden. Med dem har jeg diskutert ulike begreper omkring flerkultur, etnisitet og hvordan det er å jobbe i på en klubb der mange religioner og kulturer er representert. Vi har også snakket om de forskjellige utfordringer som er knyttet til et multikulturelt miljø. Intervjuene med de ansatte la grunnlag for ulike temaer jeg tok opp med ungdommene. Jeg har også sett om det de ansatte sier samsvarer med det ungdommene formidler.

2.3.3 Intervju av ungdom

Begrunnelse for utvalget er først og fremst ungdommenes forhold og tilknytning til Romsås og klubben. I tillegg ønsket jeg at ungdommene representerte mangfoldet på klubben. Jeg har aktivt tatt kontakt med dem jeg har ønsket å intervju, både på klubben og gjennom facebook. Enkelte sa nei, andre fikk ikke lov, men de fleste sa ja og fikk samtykke fra sine foresatte.

Ungdommene jeg har intervjuet har vært mellom 13-16 år, hvorav tre gutter og fem jenter. Til sammen representerer de sju forskjellige religiøse retninger.

Både Steiner Kvale³¹ og Jette Fog³² viser til hvordan det mellom intervjuer og informant eksisterer et asymmetrisk forhold. De peker på at intervjuet ikke er en samtale mellom to likestilte partnere, fordi det er intervjueren som fastsetter tema og spør. Selv om det er en samtale mellom to personer er det et middel for å få frem gode beskrivelser eller fortellinger som intervjuer kan fortolke. Jeg har vært spesielt oppmerksom på det asymmetriske mellom ungdommene og meg, blant annet fordi de unge skal fortelle meg om deres følelser og forhold til religion. I deres øyne blir jeg betraktet som voksen, og derfor føler de muligens at må ”skjerpe” seg, blant annet sa av de første jeg intervjuet: ”Jeg prøver selvfølgelig å skjerpe meg litt når jeg prater med deg”. På bakgrunn av dette utsagnet har jeg prøvd så langt det er mulig å skape en atmosfære der informantene mine ikke har følt at de må prestere eller imponere meg, samtidig har jeg presisert at mine spørsmål ikke er en testing av deres kunnskap. Det har vært viktig å vinne tillit til ungdommene, for å få til en mest mulig avslappet og naturlig setting under intervjuene.

2.3.4 Gruppeintervjuer

I utgangspunktet ønsket jeg å samle en større gruppe [klubbrådet³³], slik at de kunne diskutere ulike problemstillinger seg i mellom. Dette skulle vise seg å være vanskeligere enn antatt, for da dagen for møte med klubbrådet kom, var det kun tre stykker som møtte opp. I stedet for å gi dem som var til stede problemstillinger som de kunne diskutere, valgte jeg heller å ha en uformell samtale. Vi pratet om det å bo på Romsås, klubbens betydning og religiøs tilhørighet.

I tillegg til å prate med klubbrådet, utførte jeg to gruppesamtaler som ble tatt opp på bånd. Det ene gruppeintervjuet var med tre jenter fra klubben. Utgangspunktet var egentlig å intervju en av dem. Jeg lot imidlertid tilfeldighetene spille inn, og sa ja da hovedinformanten ønsket to av sine venninner skulle være med intervjuet. Dermed fikk jeg et samtalebasert intervju. Kommunikasjonen mellom ungdommene og meg ble i større grad toveis ved at de i

³¹ Steiner Kvale og Svend Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*. 2utg. (Oslo: Gyldendal akademisk, 2009):43: 52.

³² Jette Fog, *Det kvalitative forskningsinterview: med samtalen som utgangspunkt*. 2utg. (København: Akademisk Forlag, 2004):216.

³³ Klubben har et eget klubbråd som er med å bestemme hvordan pengene i klubbkassa skal benyttes. Dette er penger de tjener ved inngang og kiosk-salg.

større grad stilte meg spørsmål, i motsetning til en-til-en intervjuene jeg hadde utført tidligere. Under gruppeintervjuet var ungdommene aktive og utvekslet kjappe replikker seg i mellom. Det var en uhøytidelig stemning med mye ”fjas”, hvilket jeg tror gjorde utsagnene mer spontane fra deres side. Det var tydelig at gruppeintervjuet gjorde at de følte seg mer komfortable med intervjusituasjonen. Ungdommene fikk også gjennom gruppeintervjuet vite nye ting om hverandre. For eksempel at en av dem med kristen tilhørighet hadde vært sammen med en muslimsk gutt.

Den andre gruppesamtalen/intervjuet var med en jente og en gutt. Samspeillet mellom disse to var litt mer anstrengt enn det forrige, men løsnet etter hvert som samtalen kom i gang. Etter hvert begynte de to å stille spørsmål til hverandre, og i likhet med forrige intervju fikk også disse to kunnskaper om hverandre som de ikke visste fra før. Det interessante med gruppesamtalene jeg hadde var hvordan ungdommene begynte å stille spørsmål til hverandre om den religiøse tilhørigheten.

2.4 Refleksjoner rundt egen rolle som feltarbeider

Forskeren vil på en eller annen måte alltid ha en forforståelse av det han/hun studerer, og derfor vil forestillinger om de man studerer alltid være til stede. Det vil med andre ord alltid skje en fortolkning av det man ser og hører. Dette kan tilsi at forskerens tilstedeværelse på en eller annen måte alltid vil prege resultatet og hva han/hun vektlegger i sin rapport. Spørsmålet vi kan stille oss da er om man som forsker bør plassere seg selv inn i sitt eget forskningsarbeid. I hvilken grad er det relevant at forskeren avslører seg selv og sitt utgangspunkt i sin forskning? Religionshistorikeren Gavin Flood sier blant annet at forforståelsen på en eller annen måte alltid vil determinere, og dermed ha en påvirkning for hva som kommer ut av forskningen.³⁴ Flood påpeker flere ganger at ”*there is no view from nowhere*”³⁵ og mener med det at forskningen avhenger av hvem som skriver den, for hvem og hvilket grunnlag for hvorfor man skriver. Derfor bør en forsker alltid plassere seg selv inn i forskning og være refleksiv.

³⁴ Gavin Flood, *Beyond phenomenology – rethinking the study of religion*, (New York: Continuum, 1999):65.

³⁵ Flood, *Beyond phenomenology*: 40, 149.

Trond Gjellum går sin sosiologimasteroppgave inn på opplevelsen av norskhet.³⁶ En interessant observasjon jeg gjorde ved å se på hvilke svar han har fått kontra mine, er hans informanternes litt ”aggressive” og ”angripende” svar om nordmenn. De er opptatt av å vise ham at det er et tydelig skille mellom ”dere” og ”oss”, og at dette skillet skapes av ”dere”. Det er selvfølgelig flere årsaker til at vi har fått forskjellige svar, blant annet er Gjellum mann og eldre enn meg. Han har intervjuet gutter som trolig i større grad har turt å uttrykke seg brutalt/tøft til ham fordi de begge er hankjønn. Gjellums spørsmål må også tas i betraktning. Spørsmålene hans er stilt annerledes og ikke minst er feltarbeidene våre gjort på forskjellige steder i Oslo. Når det er sagt er det likevel interessant å se på forskjellene, og at de forskjellene muligens kan ses i sammenheng med hudfarge. Der han har fått tydelig svar på forskjellen, og hvordan ungdommene han har intervjuet tydelig opplever en forskjell mellom ”seg” og ”han”. Svarene jeg har mottatt omkring norskhet er en mer forsiktig fremstilling, og norskheten blant mine informanter rommer en videre kategori for norskhet. Det er ikke nødvendigvis mer fordelsaktig informasjon, men gjør at min oppgave vil ha en annen innfallsvinkel fordi ungdommene mulig har betraktet meg som ”en av dem”.

Antropologen Finn Sivert Nilsen peker på at det er forskeren som skal lære av informantene. Det er ikke min oppgave å avsløre hvordan de *egentlig* har det.³⁷ Mitt mål har først og fremst vært å lære om hvordan det er å være ung innenfor fellesskapet på ungdomsklubben. Jeg lot dem fortelle meg om en eventuell religiøs tilhørighet, og om den hadde betydning i møte med fellesskapet på klubben. Feltarbeidet er gjort innenfor egen kultur, men jeg har i mange situasjoner opplevd meg selv som en *outsider*, selv om jeg antakeligvis også har blitt sett på som en *insider*. Følelsen av å være en outsider baserer seg på min ikke eksisterende erfaring eller innblikk i et flerkulturelt og flerreligiøst miljø som Romsås.

2.5 Bruk av diskursanalyse som metode i oppgaven

I analysen har jeg benyttet diskursbegrepet som hjelpemiddel for å se på hvordan språk kan forstås ulikt og gis forskjellig betydning. Det er spesielt toleransebegrepet som går igjen hos ungdommene, med ord om respekt og aksept for vennenes ulike religiøse og kulturelle

³⁶ Trond Gjellum, *Skulle bare skremme'n: etniske minoritetsungdommers bruk av den etniske majoritetens stereotyper i strategier for sosial identifikasjon* (Masteroppgave, Universitetet i Oslo, 2010).

<http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=102786> (01.05.2011).

³⁷ Nilsen, ”Nærmere kommer du ikke...”: 191.

bakgrunn. I analysen av egen empiri konsentrerte jeg meg om temaet toleranse, der jeg til først oppdaget en enorm toleranse. Ungdommene var flotte, og jeg opplevde å bli glad i Romsås, klubben og ungdommene.

Ungdommene viste toleranse og aksept for hverandre ved å henvise til ordet respekt, og hvordan de støtter hverandre uansett. Jeg observerte hvordan kultur og religion ikke avgjorde hvorvidt man var venner eller kjærester. Dette ble også bekreftet i intervjuene med både ungdom og ansatte. Etter hvert som jeg gikk igjennom materialet oppdaget jeg stadig at toleransen ikke inkluderte alle grupper. Riktignok hadde jeg underveis lagt merke til diskusjoner omkring homofili og jøder. Dette var også en tematikk jeg tok opp i intervjuene. Det var imidlertid først under analysen det ble umulig å overse intoleransen som tydelig var til stede i klubbens fellesskap. Det ble derfor hensiktsmessig å se på materialet med en kritisk (diskurs)analyse. Denne analysen ble stående som en kontrast til hva jeg først hadde erfart og sett. Jeg så meg derfor nødt til å stille meg kritisk overfor den toleransen jeg først hadde erfart, uten nødvendigvis å betvile min første erfaring.

Diskursanalytikerens oppgave er blant annet å problematisere det som er etablert og som oppfattes som selvfølgelig, ved å stille spørsmål ved det åpenbare eller den etablerte diskursen.³⁸ Selv om jeg hele tiden har vært bevisst på påvirkningsforholdet mellom meg og informantene, var det først da jeg fikk en viss distanse til materialet at jeg klarte å rette et kritisk søkelys på det jeg hadde samlet inn. Kulturhistoriker Maria Zackariasson beskriver hvordan man kan oppleve å føle et ansvar overfor dem man studerer, som igjen kan bidra til vegring for å kritisere.³⁹ Å være kritisk til materialet sitt beskriver hun som uunnværlig for ikke å gjøre kulturvitenskapen (i mitt tilfelle religionshistorie) tannløs ”trivlighetsforskning”.⁴⁰

Et sentralt premiss for diskursanalyse vil være at det eksisterer flere emiske forståelser eller representasjoner av virkeligheten.⁴¹ Altså at det blant klubbens fellesskap ikke eksisterer en virkelighet, men at virkeligheten kan ses fra ulike sider. Ved å være innenfor klubbens fellesskap og se på religionens betydning blant ungdommene har jeg tatt for meg flere virkeligheter. Den ene virkeligheten presenterer en harmonimodell som viser hvordan det

³⁸ Iver Neumann *Mening, materialitet, makt*: en innføring i diskursanalyse (Fagbokforlaget, 2001):

³⁹ Maria Zackariasson, *Vän eller fiende*: positioner i felt, i Anders Gustavsson Kulturvitenskap i felt: metodiske og pedagogiske erfaringer (Høyskoleforlaget AS, 2005):159.

⁴⁰ Maria Zackariasson, *Vän eller fiende*: 159.

⁴¹ Torjer J Olsen, *Diskursanalyse i religionsvitenskapen* i Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig Metode i religionsvitenskap (Pax Forlag AS: Oslo, 2006):58.

innefor klubbens fellesskap eksisterer en enorm toleranse hva angår synet på den andres religiøse tilhørighet, og ulikhetene anerkjennes. Mens den andre virkeligheten presenterer en konfliktmodell og viser hvordan toleransen har sine grenser for hvem som får innpass innenfor fellesskapet.

På klubben eksisterer det altså både en harmonimodell som representerer toleransen og aksepten for ”den andre”. Parallelt med harmonimodellen eksisterer det en konfliktmodell, som ble synlig ved at arbeidet over tid med det empiriske materialet viste dette.

3. Multikulturalisme – teorigrunnlaget for oppgaven

Ideer omkring humanisme, menneskerettigheter og like borgerrettigheter uavhengig av farge, etnisitet, kjønn og seksuell legning skjøt fart i USA på 1960-tallet, og dannet grunnlaget for multikulturalisme som politisk prinsipp. Innenfor europeisk forståelse av begrepet har multikulturalisme en mer begrenset betydning, og handler hovedsakelig om hvordan man forholder seg til immigrasjon fra kulturer utenfor Europa.⁴² Multikulturalisme er et politisk, så vel som akademisk begrep. Som teori har multikulturalisme vokst frem som en kritikk av europeiske samfunns tidligere integreringspolitikk. Kritikken tar for seg majoritetens homogeniserende nasjonsbyggingsprosjekt, der man ikke har tatt høyde for at heller ikke majoritetens historie alltid har vært homogen.⁴³ I dette kapitlet vil jeg først presentere ideen om multikulturalisme, for så å se på sider ved dens kritikk og utfordringer, og spesielt problemstillinger knyttet til norskhet.

Jeg har diskutert mitt empiriske materiale i lys av multikulturalisme. Det vil si at jeg har tatt utgangspunkt i at Norge fører en delvis multikulturalistisk politikk. Jeg viser også til en form for *multikulturalistisk praksis* i fellesskapet på klubben. I kapittel sju peker jeg imidlertid på at det eksisterer unntak: Multikulturalisme har sine grenser blant ungdommene, særlig hva angår anerkjennelse av homofile og jøder. Jeg ser blant annet multikulturalisme som en plattform for å tolerere, anerkjenne og akseptere forskjeller, og for å finne tilhørighet på bakgrunn av noe annet enn religion og kultur⁴⁴.

Religionshistoriker Cora Alexa Døving peker på at kulturelle forskjeller kan bli opprettholdt på måter som ikke nødvendigvis har positive konsekvenser, som for eksempel under apartheid i Sør-Afrika. Det er imidlertid den canadiske forståelsen av begrepet multikulturalisme som ligger til grunn i hennes bok ”Integrering: teori og empiri”. I Canada dreier multikulturalisme seg om å tilrettelegge for kulturelt mangfold, mens økonomiske og juridiske regler er like for minoritet og majoritet.⁴⁵ Målet med multikulturalistisk politikk er å skape et integrert fellesskap, som ikke nødvendigvis baseres på felles verdier. Den multikulturalistiske politikken tar snarere sikte på å skape solidaritet og fellesskap som

⁴² Tariq Modood, *Multiculturalism – a civic idea*, (Cambridge: polity press, 2007):2

⁴³ Cora Alexa Døving, *Integrering: teori og empiri*, (Oslo: Pax Forlag, 2009):44.

⁴⁴ Med kultur mener jeg her om begge foreldrene er født i et annet land, og foreldrenes ønske om å ivareta og videreføre sin kulturelle bakgrunn.

⁴⁵ Døving, *Integrering*:43.

inkluderer et mangfold av kulturelle konsepter og verdier.⁴⁶ I oppgaven argumenterer jeg for at et slikt fellesskap er til stede på klubben. Forskjeller aksepteres og anerkjennes, og ungdommene klarer å se forbi ulike kulturelle og religiøse tilhørigheter i sine møter med hverandre. De danner fellesskap på bakgrunn av andre felles referanser, som tilhørighet til Romsås, eller felles interesser som fotball, dans eller musikk.

Multikulturalisme setter toleranse som et av de viktigste prinsippene innenfor et samfunn. Et land kan kalles multikulturalistisk når det fører en politikk som ivaretar kulturforskjeller.⁴⁷ Norge er et eksempel på et multikulturalistisk land. Innenfor en politisk kontekst handler multikulturalisme om hvilke politiske handlingsplaner en stat igangsetter som respons på det flerkulturelle samfunnet. For at et samfunn kan anses som multikulturalistisk må det være igangsatt politiske tiltak for å ivareta et kulturelt mangfold. Utgangspunktet for en slik politikk er at minoritetsgrupper skal ha mulighet til å opprettholde sine kulturelle og religiøse særegenheter.⁴⁸ Multikulturalismens mål er at ulike grupper med ulik religiøs og kulturell tilhørighet skal leve i samme land, og føle tilhørighet til det landet de bor i.

Professor i sosiologi Tariq Modood peker på at det i denne sammenhengen er et behov for en ”rethinking” av by-borgerskap og nasjonal identitet.⁴⁹ Således vil man danne fellesskap og tilhørighet på bakgrunn av solidaritet gjennom stedstilhørighet, ikke felles kultur eller religion. Det er særlig i kapittel seks jeg vil se nærmere på toleransens tilstedeværelse, og hvordan ungdommene finner andre måter å danne fellesskap enn på bakgrunn av kulturell eller religiøs tilhørighet.

I følge Modood innebærer multikulturalisme mer enn toleranse og statlig nøytralitet: Den involverer en aktiv støtte til kulturelle forskjeller, og således en aktiv motarbeidelse av fiendtlighet. Det innebærer også en ”remaking of the public sphere in order to fully include marginalized identities”.⁵⁰ Et eksempel på dette hentet fra den norske virkeligheten, er tilrettelegging for å bygge moskeer (med minaret); en politikk som anerkjenner at en moské er en del av det norske samfunnet. Multikulturalisme handler om en gruppes rett til å ivareta det

⁴⁶ Døving, *Integrering*:44.

⁴⁷ Døving, *Integrering*:43.

⁴⁸ Døving, *Integrering* og Modood, *Multiculturalism*.

⁴⁹ Modood, *Multiculturalism* :64

⁵⁰ Modood, *Multiculturalism*:64.

kulturelle fellesskapet som deles av en gruppe individer. Det blir et slags forestilt fellesskap,⁵¹ der en gruppe uavhengig av direkte kjennskap til hverandre, danner fellesskap ut i fra kollektive minner.⁵² Gruppen dannes blant annet ut i fra hvilke forestillinger de har om sin “opprinnelige” kultur. Individer skaper således et fellesskap basert på et ønske om å bevare de kulturelle egenskaper som er tilknyttet den nasjonen de deler en felles historie fra.

Modood peker på at den multikulturelle tilpasningen fungerer på to nivåer samtidig. For det første skaper multikulturell tilpasning nye former for tilhørighet til borgerskap og land. Et eksempel kan være den norske kebaben med *thousand island* dressing som man kun får kjøpt i Norge. For det andre bidrar multikulturell tilpasning til å bevare en diaspora.⁵³ I følge Modood skiller multikulturalisme seg fra integrering ved at den erkjenner en gruppes sosiale virkelighet.⁵⁴ Denne sosiale virkeligheten viser individers behov for å danne grupper på bakgrunn av religiøs og kulturell tilhørighet og derigjennom få tilrettelagt muligheter til å opprettholde sin religiøse og kulturelle arv.

3.1 Multikulturalisme og etnisitetsbegrepet

I diskusjonen om multikulturalisme har etnisitetsbegrepet en sentral plass. På den ene siden kan man argumentere for at etnisk tilhørighet er en problematisk kategori fordi etnisk tilhørighet ikke er statisk betinget. Statiske forståelser av slike begreper kan være uheldige fordi det skaper lite rom for endring. Når blir man for eksempel etnisk norsk? Det er mulig å kritisere multikulturalisme fordi det opprettholder ideen om at grupper besitter iboende kulturelle og/eller religiøse egenskaper. Videre kan man hevde at multikulturalistisk praksis kan forsterke forskjeller basert på religiøs og kulturell tilhørighet, fundert i en antakelse om at disse ikke forandres i møte med majoritetssamfunnet. Det er fristende å trekke det langt og hevde at det er et inntrykk blant majoriteten av at personer med ikke-vestlig bakgrunn ønsker å opprettholde ”ancient” kulturell og/eller religiøs tilhørighet.

På den andre siden er det gruppene selv som fremsetter ønsket om å ivareta sin kulturelle og religiøse tilhørighet, og derfor er det ikke opp til den norske majoriteten å bestemme hvorvidt de mulighetene skal være tilgjengelig eller ikke. Det fører heller

⁵¹ Benedict Anderson, *Forestilte fellesskap – refleksjoner omkring nasjonalismens opprinnelse og spredning*, overs. av Espen Andersen (Oslo: Spartecus forlag as, 1996).

⁵² Björn Hetne, Sverker Sörling og Uffe Østergård, *Den globale nationalismen*, (Stockholm: SNS Forlaga, 2006).

⁵³ Modood, *Multiculturalism*:49.

⁵⁴ Modood, *Multiculturalism*:49.

ingensteds å overse minoriteters behov for å danne grupper på bakgrunn av sin kulturelle og religiøse tilhørighet. Om et slikt behov eksisterer, er det ikke uventet at disse gruppene ønsker anerkjennelse av sin ulikhet, og dermed politiske føringer som tilrettelegger for utøvelse og markering. En slik praksis vil kunne føre til at minoritetene blir mindre fremmedgjorte i det landet de bor i. Ved å bli inkludert gjennom anerkjennelse av sin ulikhet blir gruppene i større grad en del av landet.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet mener at etnisk norsk som begrep bør unngås.⁵⁵ I Norge er det ikke uvanlig å skille mellom kategoriene ”etnisk norske” og ”nye norske.” Det er imidlertid gjerne i dagligtalen, og ikke minst i mediene at begrepet etnisk norsk brukes. I boken ”Kulturterrorismen” tar Thomas Hylland Eriksen et oppgjør med tanken om kulturell renhet. Der peker han på at etnisitet skapes og opprettholdes gjennom sosiale situasjoner og møter på hverdagsnivå.⁵⁶ I likhet med Hylland Eriksen stiller jeg meg skeptisk til å tenke på etnisitet som noe naturgitt. I denne oppgaven argumenterer jeg for at etnisitet er en upresis måte å kategorisere et individ på. Den hyppige bruken av ”etnisk norsk” opprettholder en uheldig kategorisering av mennesker. Dette er et begrep som mer eller mindre ekskluderer flere av mine informanter fra å bli ansett fullstendig norsk.

Etnisitetsbegrepet har vært en viktig del av multikulturalisme-diskusjonen. Etnisitet er en problematisk kategori fordi mange individer har en sammensatt bakgrunn, og ikke nødvendigvis kan bli tilskrevet én etnisitet. Jeg sikter da særlig til personer som er ”mixed” eller adoptert, men også til personer som er født i Norge av foreldre fra et annet land.⁵⁷ En av grunnene til at jeg tar opp personer med ”mixed” bakgrunn er at mange av klubbens brukere har foreldre fra to ulike land.

Man kan stille spørsmål om hvilken etnisk tilhørighet man tilskrives dersom man er adoptert eller ”mixed”. Sosialantropologen Gerd Baumann viser til at det eksisterer mange personer som er av ”mixed descent”: Personer som kombinerer uvanlige fenotypiske utseender.⁵⁸ Med fenotypisk menes organismens synlige egenskaper som et resultat av både arv og miljøpåvirkning. Ved å bruke et ord hentet fra biologien, viser Baumann hvordan en

⁵⁵ Arbeids og inkluderingsdepartementet 2007 *et inkluderende språk* Publikasjonsnummer A 0018 B/N.

⁵⁶ Thomas Hylland Eriksen, *kulturterrorismen – et opprør med tanken om kulturell renhet* (Oslo: Spartacus, 2. utg, 1999).

⁵⁷ Her behøver ikke ”det norske” bety kjøttboller og lapskaus, men ”det norske” i form av at dette er landet de kjenner, og at de ikke nødvendigvis føler et behov for å opprettholde sine foreldres kultur.

⁵⁸ Gerd Baumann, *The multicultural riddle: rethinking national, ethnic, and religious identities* (Routledge: New York and London, 1999):58.

slik synlighet ikke kan brukes til å kategorisere mennesker ut i fra en synlig fremtoning innenfor en etnisk tilhørighet. Han eksemplifiserer med at personer som har foreldre fra ulike land stadig opplever å få sitt utseende diskutert i de ulike [etniske] kategoriene.⁵⁹ Jeg mener at ”etnisk norsk”-begrepet ekskluderer disse personene.

Baumann peker på at en etnisk forståelse av mennesket er farlig lik raseforståelse. Han mener at etnisk forståelse innebærer at om man skiller seg ut utseendemessig, så vil man være forskjellig ”in mind”.⁶⁰ Som mixed er det ikke uvanlig å havne i en verken-eller-kategori, hvor man blir tilskrevet eller fraskrevet tilhørigheter som man ikke nødvendigvis føler seg komfortabel med. Et eksempel på en slik posisjon, betegnet som ”between cultures”, vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven. Der jeg vil se nærmere på hvordan enkelte personer havner i en slags mellomposisjon, og dermed får avvist både sin norske og som portugisiske tilhørighet når de besøker foreldrenes land.

I min oppgave argumenterer jeg for at det er mer hensiktsmessig å benytte hudfarge som klassifiseringskategori fremfor etnisitet. Man skiller ofte mellom kategoriene etnisk norske og de andre – med en annen *opprinnelig* etnisitet. Thomas Hylland Eriksen spør retorisk: ”Hva er opprinnelse? Hvor lang tilbake i historien må man gå for å finne sin opprinnelse? To generasjoner, fem, ti eller flere? Går det an å komme fra et annet sted enn hvor man er født?”.⁶¹ Her viser han at opprinnelse, og dermed etnisitet, blir sett på som statisk og uforanderlig knyttet til for eksempel hvilken bakgrunn foreldrene har. En slik *opprinnelig* etnisitet speiler også en tenkning omkring farge. Når betegnelsen etnisk norsk blir tatt i bruk, ligger det implisitt i ordet at man snakker om en hvit person. I oppgaven benytter jeg meg av begreper som hvit og brun nordmann.

Det er mulig å stille spørsmålet ved om det er nødvendig å nevne hudfarge i en oppgave som denne, men i likhet med kjønn er farge synlig. Det er også et kjennetegn som viste seg å ha stor betydning for ungdommen på klubben. Derfor ser jeg etnisitetbegrepet som ikke tilstrekkelig, og gir assosiasjoner som ikke nødvendigvis stemmer. Som Marianne Gullestad treffende skriver om rase, og som jeg finner beskrivende for etnisitetsbegrepet: ”treg klissete masse som impliserer så mye mer enn det jeg vil si”.⁶² Farge er synlig, og ved å

⁵⁹ Baumann, *The multicultural riddle*:58.

⁶⁰ Baumann, *The multicultural riddle* :62.

⁶¹ Thomas Hylland Eriksen *kulturterrorismen*:50.

⁶² Marianne Gullestad *Det norske sett med nye øyne: kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt* (Oslo: Universitetsforlaget, 2002): 170.

si at man ikke legger merke til en persons farge, fornekte man den synlige forskjellen som er åpenbar. Fargede blir fort antatt å tilhøre en annen etnisitet enn den norske. Barn og barnebarn av innvandrere fra ikke-vestlige land blir oftere gitt en annen etnisk bakgrunn enn norske, i motsetning til personer som er barn/barnebarn av personer født i vestlige land (og er hvite). Man kan spørre seg om når en etnisk bakgrunn opphører. Mye tyder på at det tar lenger tid om man er brun.

De fleste ungdommene opplever seg selv som norske, selv om de aktivt bruker ord som pakistaner´n, somalier´n, kurder´n og chipper⁶³ når de snakker om eller til hverandre. Det er imidlertid viktig å påpeke at denne måten å snakke på, kun er tillatt innenfor deres krets. Det er ikke nødvendigvis slik at de utenfor kan navngi dem på samme måte som ”de innenfor”. For meg er det først og fremst naturlig å betrakte informantene mine som norske, men samtidig er det viktig å anerkjenne at hudfarge har innvirkning på hva ungdommene har fortalt meg. Det er særlig i kapittel fire, ”Hvem er hva når? Og når er man hva for noen?”, at hudfargens betydning for hvordan ungdommene opplever norskhet og det å være nordmann tas opp.

Modood argumenterer for at alle skal føle tilhørighet til landet de bor i, han legger vekt på at etnisitets-tilhørighet er viktig for samfunnets og dets integrering. Jeg vil imidlertid peke på at begrepet fungerer ekskluderende. Jeg argumenterer ikke for at forskjeller ikke eksisterer, men jeg ser faren ved å tillegge foreldrenes bakgrunn for mye plass, nettopp fordi kultur ikke er noe statisk, men endres kontinuerlig.

Charles Taylor peker på betydningen av anerkjennelse og hvordan *misrecognition* kan skape harme. Hans tese går ut på at vår identitet delvis er formet gjennom anerkjennelse fra andre, eller nettopp av fraværet av anerkjennelse fra andre. Derfor kan en person eller en gruppe ta skade, dersom samfunnet rundt personen eller gruppen, speiler tilbake grenser.⁶⁴ Flere av ungdommenes syn på seg selv som norske/nordmenn varierer. Mye kan tyde på at det nettopp er gjennom avvisning hos ”de andre” at forståelsen av selvet skapes. Med andre ord opplever ungdommer med en flerkulturell bakgrunn ikke å bli sett som *egentlige* norske. Derfor kan det være vanskelig å betrakte seg selv som etnisk norsk, når de opplever stadig å få avkrefte sin tilhørighet til Norge.

⁶³ Brukes på og av de med asiatisk utseendet.

⁶⁴ Charles Taylor, *Multiculturalism: The politics of recognition* (New Jersey: Princeton University Press, 1992):25.

I følge Baumann blir religion, i likhet med etnisitet, tingliggjort og essensialisert som om det var *uforanderlig*.⁶⁵ Religion og kultur betraktes som statiske uforanderlige kategorier. Slike tendenser er ofte å finne blant religiøse eliter, som sjelden ønsker sosial forandring velkommen. Baumann bemerker på at mens alle religioner gjør krav på å ha en uforanderlig kjerne, vil meningen av den kjernen uansett forandres når man i nye omstendigheter må formidle noe på nytt.⁶⁶ Et eksempel på dette er når noen flytter og tar opp tradisjonene på nye steder. Hva religioner består av varierer ut i fra hvem som forkynner og hvilket land religionen forkynnes i. Hvem skal sette premissene for en kulturell gruppes religiøse tilhørighet og således etablere dem innenfor de multikulturalistiske rammene? Religiøs tilhørighet endres i møter mellom mennesker. Dette kan skje i butikken, på skolen, i byen, på idrettsarrangementer og lignende. Religiøs tilhørighet kan få nye former der ulike kulturer og religioner møtes, på steder som Romsås. I kapittel fem vil jeg presentere en informants religiøse tilhørighet som et eksempel på endring av religiøsitet i møte med det flerkulturelle. Det kan se ut til at den religiøse tilhørigheten i enkelte tilfeller blir flytende på flerkulturelle steder.

En av dem som reiser et kritisk blikk på multikulturalisme som politisk strategi er Kenan Malik. Han viser til Storbritannia, og betrakter multikulturalisme som segregerende heller enn integrerende. Multikulturalisme har heller ført til kulturell separatisme og selvført segregering av muslimer.⁶⁷ Flere av mine informanter hevder at det er muslimske gutter som ytrer hatske utsagn om jøder. Samtidig er det viktig å peke på at flere av de andre ungdommene er med på å underbygge hetsen mot dem med jødisk tilhørighet. Dette kan ses på bakgrunn av uttalelser om at det er best om det ikke bor jøder på Romsås. Ungdommene opplever at orden blir opprettholdt i fellesskapet, så fremt det ikke flytter noen jøder til Romsås. Dette vil jeg se nærmere på i kapittel sju.

⁶⁵ Baumann, *The multicultural riddle*:69.

⁶⁶ Baumann, *The multicultural riddle*:69.

⁶⁷ Modood, *Multiculturalism*:10-11.

4. Multikulturalismens nordmenn

Hva som defineres som norsk er i kontinuerlig forandring. Nordmenn i dag er ikke kun hvite personer med foreldre og besteforeldre født i Norge. En nordmann kan ha bakgrunn fra et annet land enn Norge, uten at det behøver å stå i motsetning til det å være norsk. Hvite nordmenn besitter ikke lenger den allmenngyldige forståelsen av hva som er norsk. Jeg skal i dette kapittelet gi et innblikk i hvordan ungdommene på ungdomsklubben på Romsås ser på det å være norsk. Deretter vil jeg se nærmere på språket som oppstår innenfor et flerkulturelt miljø, nemlig den såkalte kebabnorsken. For mange av ungdommene er det å snakke kebabnorsk sentralt i deres kommunikasjon. I kebabnorsken tar de i bruk ord fra ulike språk. Disse ordene brukes aktivt i ungdommenes kommunikasjon med hverandre. Jeg argumenterer for at kebabnorsk knytter ungdommene opp mot det å tilhøre Romsås, og danner på bakgrunn av det et fellesskap.

Jeg har valgt å kalle dette kapittelet multikulturalismens nordmenn fordi anerkjennelse av menneskers ulikhet er essensielt innenfor et multikulturalistisk samfunn. Ungdommene på klubben er multikulturalismens nordmenn fordi de representerer et mikrosamfunn (ungdomsklubben og Romsås) der individet blir møtt med anerkjennelse og toleranse for sin kulturelle og religiøse tilhørighet, samtidig som miljøet ikke nødvendigvis avfeier personens norskhet og tilhørighet til Norge.

4.1 Hvem er hva når? Og når er man hva for hvem?

Dette kapittelet tar først og fremst utgangspunkt i ”brune” personers tanker om det å tilhøre det norske, samt aksepten eller ikke aksepten av å være brun og norsk. Om ungdommene betrakter seg selv som norske, bosniske, halvt, blandet eller begge deler, og derfor kaller seg bosnier’n, neger’n, pakkisen, er avhengig av situasjonen og humøret personen er i. Hva andre, med andre ord ”hvite”, betrakter ”dem” som og hvorvidt ”de andre” får lov til å si tyrker, pakkis, neger, er avhengig av hvem som sier det og hvor i byen personen som sier det er fra. Hvordan man snakker om hverandre på er også helt avhengig av situasjonen det blir sagt. Det finnes uskrevne regler, og disse reglene endres fra situasjon til situasjon, med tanke på hvem som får lov til å kalle hverandre hva. Så ”hvem er hva når?” og ”når er man hva for hvem?” handler om hvordan ungdommene blir sett av hverandre. Jeg vil se nærmere på hvordan de

noen ganger fremhever sin flerkulturelle bakgrunn, og andre ganger ikke. Når ser de seg selv som norske?

4.1.1 "Hjemlandet"

Fra hvilket land en person sier at han/hun kommer fra behøver ikke å handle om hvor personen er født. Når ungdommene forteller om hvor de kommer fra, henviser mange av dem til foreldrenes fødeland. For enkelte av ungdommene er det en selvfølge at de er norske fordi de bor her og går på skole her, men samtidig snakker de om foreldrenes hjemland som sitt *egentlige* hjemland. Deres venner ilegger også personer med en flerkulturell bakgrunn det å *egentlig* tilhøre foreldrenes hjemland. Ved de anledningene jeg har spurt hvilken bakgrunn ungdommene har, svarer de "jeg er fra (...)". Deretter har jeg spurt om de er født i det landet de nevner, hvilket flere av dem ikke er. Selv når jeg spør etter bakgrunn, sier de eksplisitt "jeg" og deretter foreldrenes land. De kan også si "jeg er tyrker, pakistaner, bosnier, chilener, palestiner" etc. På spørsmål til ansatte om det er viktig for ungdommene å fortelle hverandre hvor de kommer fra, er svaret: "Ja, jeg tror jo det da. De dyrker på en måte sin hjemkultur, selv om mange av dem bare har vært i hjemlandet en gang". Dette er eksempel på hvordan kulturell tilhørighet oppleves som viktig for ungdommene for å bevare og opprettholde foreldrenes bakgrunn. Therese, en av de ansatte, ga et eksempel med en gutt som fortalte om når han skulle besøke foreldrenes hjemland.

Det var en gutt, som var i hjemlandet på Balkan for første gang i fjor på sommeren. Han hadde aldri vært der før, da var han 14-15 år og skulle for første gang dit. Han gleda seg så utrolig fælt. Han skulle på en måte oppleve det han har tenkt og snakka om i fjorten år. Så jeg opplever at de er veldig opptatt av det, og det skjønner jeg godt at de er.

Selv Therese anser foreldrenes hjemland for å være guttens hjemland, selv om personen aldri har vært i landet tidligere. Språket som knytter ens identitet til kulturell tilhørighet kan være med på å opprettholde avstanden til det å se seg selv som norsk. Det å formidle hvor de kommer fra er veldig viktig for ungdommene, fortsetter Therese, samtidig som det er skjøre grensene for hvem som får kalle hverandre hva. De skjøre grensene kan tolkes dit hen at så

fremt ”de andre” ser deg først og fremst som en del av Norge, så kan man etter den erkjennelsen ”få lov” til å bruke foreldrenes bakgrunn som kallenavn:

De er veldig opptatt av det[hvor de kommer fra], men samtidig er det veldig skjøre grenser på hvem som kan kalle hverandre hva. Ta for eksempel en som har definert seg selv som kurderen, da har han på en måte bestemt sjøl at han vil bli kalt kurderen. Så har du ti stykker av hans venner som får lov til å kalle ham kurderen fordi det liksom er navnet hans, men så får kanskje ikke andre lov til å kalle ham det. Så da hvis det kanskje er noen som vil bli venn og kaller ham for kurder´n, så kan det bli en konflikt av det. Selv om han andre prøvde bare å bli venn. Veldig veldig komplekst, hvordan hierarkiet og systemet der fungerer. (Therese)

Det som Therese beskriver overfor har jeg også vært vitne til under mine observasjoner. Hvem som får kalle hverandre hva, avhenger av hvor nær relasjon ungdommene har med hverandre. Det er ikke kun bakgrunn av land som gjøres til ”kallenavn” eller hvordan de tiltaler hverandre. Ordet ”neger” brukes også flittig av ungdommene, både om seg selv og om andre. På spørsmål om årsaker til hvorfor ungdommene tillater visse personer å bruke det samme kallenavnet som seg selv, for eksempel ”neger”, svarer den ansatte:

Det er vel kanskje hvordan det er lada begrep i utgangspunktet. Det eksempelet med kurderen, det er jo på en måte et ord som ikke er så positivt ladet i utgangspunktet, men så skaper han... han tar tilbake navnet. De kaller hverandre svarting, og jeg synes det er kjempevanskelig å gå inn i de greiene der. De må jo få bli kalt det de vil bli kalt, man kan ikke ta dem på det. Dette er jo venner innad som har blitt enige om ting man skal kalle seg. Om dem har definert det sjøl, føler jeg min rolle blir feil hvis jeg sier at – ikke kall ham kurder´n eller svarting. Så sier han at kameraten kan kalle ham det. Det er vanskelig å vite hvor man skal gå inn og hvor man ikke skal gå inn. (Therese)

En annen ansatt, Johan, legger vekt på hvordan de bruker humor når de tilkaller hverandre etter bakgrunn:

Jeg synes det kommer i form av humor. At de tillater seg å fleipe mye om det. Om sitt eget hjemland, men også hvordan de andre får lov til å fleipe. Jeg tror det er en viss aksept for at man ikke tar seg selv så selvhøytidelig, at man kan tillate folk å fleipe om hvor du kommer fra. Hvis noen har gjort no' galt da, så kan de finne på å si "jaja, det gjorde du bare fordi du er pakistaner" eller hva det nå måtte være, ikke sant. Og det er en del av deres språk. (Johan)

Til en av ungdommene, Jacob, bemerker jeg deres måte å omtale hverandre på, og henviser til ordene de bruker. Til det svarer han: "Vi sier det, [guling, neger, chipper, pakkis], men det er ikke som vi bruker det som skjellsord. Vi bruker det mer som å beskrive noen." Videre spør jeg om ikke dette oppleves som stigmatiserende overfor dem som får disse beskrivelsene, og på det svarer han: "Ikke fra Romsås i hvert fall. Det er ingen som reagerer hvis jeg sier guling eller chipper, eller neger." Dette er et eksempel på at det er kun de som er "innenfor" som får lov til å bruke slike uttrykk om hverandre. Videre er hvem som får kalle hvem hva uavhengig av farge. Såfremt man er en del kretsen er det ubetydelig hvem som kaller hvem hva. Dette baserer jeg på observasjon, men det blir også særlig påpekt av guttene og de ansatte.

Ungdommene tar tilbake ord som i utgangspunktet er negativt ladete ord, og omgjør dem til noe positivt. Om de ikke nødvendigvis gir ordene til en generell positiv betydning, så er de med på å gjøre de ladete ordene akseptable innenfor sin krets. Og som Johan sa; det er mye humor i bruken av de ordene som i utgangspunktet er negativt ladet. Det er også kanskje nødvendig å la ordene få en positiv betydning, for ikke å bli for sårbar i de situasjonene de brukes i en mer alvorlig kontekst. Om ikke nødvendig positiv betydning, så nøytraliserer de ordenes negative klang gjennom å ufarliggjøre dem.

Følgende kommer et eksempel som tydeliggjør at ord både kan brukes positivt som negativt: Kjell, som er hvit norsk, forteller om en gang han var på besøk hos en kompis. Denne kompisen er bosatt i Oslo vest. Kompisen hadde flere venner fra sitt skolemiljø på besøk, og de er alle hvite norske. Da min informant på et tidspunkt "chatter" med en annen kompis fra Romsås, sa en av guttene som var på besøk: "sitter du og snakker med en innvandrер? Det stinker hos negre". Vennene til kompisen til Kjell kom med spydige kommentarer, og Kjell opplevde disse utsagnene som rasistiske, hvilket han reagerte sterkt på. Han ble sur og frustrert på grunn av holdningene disse personene utviste overfor hans venner. Dette viser hvordan substantivet, neger, fremdeles blir brukt for å betegne en gruppe mennesker basert på hudfarge, og dessverre brukes for å ytre rasistiske meninger.

4.1.2 "Between cultures"

Professor i sosiologi Mette Anderson viser til hvordan mange ungdommer med en flerkulturell bakgrunn er "between two cultures".⁶⁸ Hun peker på hvordan en slik mellomposisjon er med på å skape motstridende sett av forventninger til ungdommene. Disse er henholdsvis forventninger fra landet som ungdommene bor i og forventninger fra foreldrenes om at ungdommene skal bevare og videreføre deres kultur. Anderson beskriver dette som to dominante *skygger* migrant-ungdom står overfor, der mottakerlandet og familien har hver sine forventninger og mulige krav til ungdommene. Dette er også tydelig blant de av klubbens brukere som har en flerkulturell bakgrunn. De befinner seg i en "både og", og i en "verken eller"-posisjon hva gjelder norsk tilhørighet og for eksempel en pakistansk tilhørighet. Religionshistoriker Sissel Østberg foreslår å bruke begrepene integrert plural identitet eller narrativ identitet. Hun sier det er en identitet som er plural i den forstand at den består av mange fortellinger, mange identiteter.⁶⁹ Ideen om en integrert plural identitet tar et oppgjør med et statisk og tingliggjort kulturbegrep, det vil si et oppgjør med forståelsen av kultur som en fast avgrenset størrelse med et bestemt innhold.⁷⁰ I likhet med mine ungdoms-informanter, viser Østberg til hvordan ungdommene selv veksler mellom betegnelsen "norsk" og foreldrenes hjemland.⁷¹ Et eksempel på det er min informant Klara.

Klara er 14 år har og bodd i Norge hele livet. Foreldrene er fra forskjellige land og kontinenter, men begge har samme morsmål. Klara må dermed forholde seg til tre ulike nasjonaliteter. På spørsmål om hva hun føler seg som svarer hun: "jeg føler meg begge deler". Hvor på jeg spurte: "norsk og brasiliansk?" Til det svarer hun at hun ser på seg selv som portugisisk og brasiliansk. Når jeg spør om hun føler seg norsk svarer hun: "ja, og norsk. Jeg er fra flere steder". Videre fortalte hun om hvordan hun i de ulike landene blir oppfattet forskjellige. "Hvis jeg er i Portugal, kaller de meg for den norske jenta. Og i Norge er jeg portugisern/latinern, men hvis jeg drar til Brasil er jeg europeeren." Dette viser hvordan Klara blir avvist fra å tilhøre majoriteten uansett hvor hun er. Hun er "between three cultures", og opplever å bli ekskludert alle tre stedene. Selv føler hun at de andre tar feil, og poengterer at hun kommer fra alle stedene. Hun ser ikke på seg selv som tre oppdelte stykker, men et menneske med tilhørighet til flere kulturer. Som kritikk til min egen nysgjerrighet omkring

⁶⁸ Mette Anderson (mfl), *Youth, otherness and the plural city: Modes of belonging and social life* (Daidalos: Göteborg, 2005):10

⁶⁹ Sissal Østberg *Muslim i Norge: religion og hverdagsliv blant unge norsk-pakistanere* (Universitetsforlaget: Oslo, 2003):103.

⁷⁰ Østberg, *Muslim i Norge*:103.

⁷¹ Østberg, *Muslim i Norge*:104.

hennes kulturelle følelser vil jeg trekke inn Hylland Eriksen som kritiserer folks iver etter å tilskrive mennesket en kultur. Han sier: ”Det er åpenbart at for dem som ”lever i to kulturer” ligger i at en samlet offentlighet avkrever dem en kulturell identitet. Har du ikke en kulturell identitet, skal du værsgod skaffe deg en. Nekter du, skal vi overøse deg med medlidenhet helt til du ombestemmer deg.”⁷²

I alle landene opplever Klara å få kommentarer på språket, bortsett fra på Romsås fordi ”der sier alle feil”. Med unntak på Romsås opplever hun å bli oppfattet som annerledes enn dem hun er sammen med. Dette er et eksempel på hvordan nasjonalitet kan skape upresise kategorier. De er upresise fordi det er umulig å knytte Klara opp mot *en* etnisk tilhørighet, og i mange sammenhenger blir hun fraskrevet sin families etniske tilhørigheter. Antropologen Gerd Baumann er en av de som ironiserer over dette og spør seg:

*How do I predict the opinions of anyone with a crosscutting or multidimensional identity? Will an African American Muslim behave and think like an American, like black American, or like a muslim? How will ethnic Albanian Muslims behave in Bosnia as opposed to Serbia? And what of the atheist Turkish-born Netherlander who, like so many other minorities, attend a Roman Catholic school?*⁷³

Til tross for min argumentasjon for at etnisitet er en upresis kategori, er ungdommene opptatt av folks bakgrunn. Når de ser nye ansikter på klubben spør de hvor vedkommende er fra. Ungdommene lurer ikke på hvor foreldrene er fra, men hvor *du* er fra. For å få spørsmålet må man også være synlig annerledes enn hvit norsk, med andre ord brun eller svart. I og med at jeg er brun fikk jeg dette spørsmålet av samtlige jeg hadde samtaler med.

4.1.3 ”Brun nordmann?”

Jeg spurte en av informantene mine, Abbay, om en nordmann kunne være en som var brun. I forkant av dette spørsmålet lurte på hva som var norsk for ham. Dette var vanskelig for Abbay å svare på. Da spurte jeg om en nordmann kunne være en brun person, svarte han mens han lo litt av spørsmålet mitt: ”Nei, det gå’kke an”. Jeg spurte videre ”hvorfor ikke”, og til det svarte

⁷² Hylland Eriksen, *Kulturterrorisme*:60.

⁷³ Baumann, *The multicultural riddle*:84.

han ”jo, det kan gå an, men da er man liksom halvt. En ordentlig nordmann kan ikke være svart”. Denne informanten var født i et annet land, men hadde bodd i Norge siden han var sju år. Han så på seg selv som halvt norsk og halvt fra landet han var født i. På spørsmål om hva som gjorde at han følte seg norsk, var det vanskelig for ham å gi et fullstendig svar. Det var imidlertid lettere å fortelle hvorfor han følte seg knyttet til det landet han var født i. Felles for ungdommene som har en annen kulturell bakgrunn er at de i det ene øyeblikket anser seg selv for å være norske, mens i de i det andre øyeblikket avfeier seg selv som norske. Det vanligste hinderet for det å være ”nordmann” kan se ut til å være knyttet til farge, selv om beskrivelsene av en nordmann oftere er av en person som går på ski, og som drar på hytta.

Bestekompien til Abbay, Kjell, er hvit norsk. Hans svar på spørsmål om norskhet og hva han tenkte på hvis jeg sa nordmann var: ”da tenker jeg på meg selv, i min vennekrets er det to eller tre norske”. Her kan farge knyttes opp som hovedkriteriet for hva som ses på som norsk, i tillegg til at ungdom med flerkulturell bakgrunn selv aktivt fremhever sine foreldres hjemland som sine hjemland. Da jeg senere spurte om Kjell så på bestekompien sin som norsk svarte han:

Han er norsk for meg. Jeg føler man er norsk hvis man klarer å snakke norsk, går på norsk skole eller hvis man er voksen og jobber og betaler norsk skatt. Man trenger bare å bidra til samfunnet. (Kjell 15 år)

Klara var også med på et gruppeintervju med to andre jenter. De to andre jentene er begge hvite, den ene med begge foreldrene fra Norge, og den andre med en forelder fra Norge og en fra et annet nordisk land. Da jeg stilte dem spørsmålet ”hva er norsk”, fikk jeg svaret ”det er normalt”. Videre spurte jeg om de anså Klara for å være norsk. Da kom det et kjapt nei fra de to andre jentene, med påfølgende latter. Deretter nevnte jeg ulike personer ved klubben og spurte om de var norske. Personene jeg nevner er folk jeg vet har en forelder fra Norge og en fra et annet land. Jentene sa: ”de er ikke norske norske, man ser at de ikke er norske. De snakker norsk, lever på samme måte som oss, men vi ser mer norske ut”. Igjen er det farge som er det avgjørende kriteriet for hvor norsk man er. Farge er viktig hva angår norskhet, men er det også mulig at multikulturalisme som politisk prosjekt er med på å bidra til og opprettholde foreldrenes hjemland som barnas hjemland gjennom å vektlegge viktigheten av å

bevare den kulturelle tilhørigheten som foreldrene måtte besitte. Og derfor vender tilbake til spørsmålet; ”når blir man egentlig norsk?”

Ungdommene på klubben aksepterer og inkluderer det flerkulturelle å tilhøre det norske fellesskap, men på spørsmål om hva en nordmann er, har jeg fått stereotypiske svar. Det eksisterer en tvetydighet hva angår hva som er norsk. På den ene siden er man norsk så lenge man betaler skatt, jobber og gjør en innsats. På den andre siden presenteres et stereotypisk bilde av det å være nordmann, et bilde som mange hvite norske heller ikke ville identifisert seg med. Spørsmålet man kan stille seg er om det ligger forskjellige betydninger i begrepene nordmann og norsk for ungdommene på klubben.

Jeg har i intervjuer brukt nordmann og norsk om hverandre uten å være bevisst på ordenes ulike assosiasjoner. Det kan imidlertid se ut til at når jeg har brukt ordet nordmann har jeg fått et mer stereotypisk bilde av hva det vil si å være norsk enn når jeg har brukt ordet norsk. Dermed kan det se ut til at ungdommene føler større tilhørighet til ordet norsk fremfor ordet nordmann. Min tolkning er at begrepet norsk har en videre ramme enn begrepet nordmann. Dette kan sees i sammenheng med at norsk oppleves som større kategori og at det er inkluderende, mens begrepet nordmann skaper assosiasjoner til en hvit person som liker å gå på tur, blant annet sier Abbay om hva en nordmann i hans øyne gjør:⁷⁴ ”det å være i fjellet, tror jeg. Å fiske og sånn”.

Under datainnsamlingen var jeg opptatt av å finne ut hvem og hva ungdommene så på som norsk(t) og hvorvidt de følte seg avvist eller inkludert av majoriteten som norske/nordmenn. Av erfaring vet jeg at det ikke alltid eksisterer en aksept for å være brun, samtidig som man kan oppfatte seg selv som fullstendig norsk. Spørsmål om hvor man egentlig kommer fra, og avvisninger som ”jeg ser jo at du ikke er norsk, hvor kommer du *egentlig* fra” er ikke uvanlig. Fordi jeg har slike erfaringer var mitt utgangspunkt at slike avvisninger i forholdt til å gjøre krav på sin norskhet sannsynligvis ikke var uvanlige situasjoner for mange av informantene.

⁷⁴ Spørsmålet er stilt etter han har fortalt meg at en nordmann ikke kan være brun.

Enkelte av ungdommene sier at de opplever spørsmål fra fremmede om deres ”røtter/ opphav/opprinnelse”⁷⁵ som uvesentlig, og at de ikke bryr seg så mye om det. Blant annet sier en informant, litt lettere oppgitt over mitt fokus på at folk stiller spørsmål om bakgrunn:

Når folk spør hvor du kommer fra, de vil ikke høre Norge, fordi de vet jeg er fra Norge. Når jeg for eksempel spør ”hvor kommer du fra”, så vet jeg at du er fra Norge, men jeg vil vite... ja. [hvor kommer du fra]

Opplever du det som viktig å vite hvor folk kommer fra? Egentlig ikke, det er bare noe man spør om, som i ”hva heter du?” (Ali 14 år, født i Norge).

Informant Alis oppgitthet over mine spørsmål omkring andre personer nysgjerrighet om hvor man egentlig kommer fra, står i kontrast til min egen opplevelse av det å være brun og norsk. Min erfaring samsvarer ikke med mine informanternes svar. Der jeg vil peke på hvordan man som brun får avvist sin norske tilhørighet på bakgrunn av farge, stiller Ali seg annerledes til den type nysgjerrighet. Han opplever ikke at spørsmålene om ”hvor han egentlig er fra” står i motsetning til det å bli ansett som norsk. Årsakene til denne forskjellen er trolig at mine informanter befinner seg i et miljø der det er ”vanlige” å være brun og norsk, og hvor de generelt får aksept for sin måte å være norsk på, mens min erfaring har utgangspunkt i et ”hvitere” miljø.

For Ali er det helt naturlig å oppgi foreldrenes bakgrunn som svar på hvor han er fra når folk spør ham. I følge Ali har ikke spørsmål om hans bakgrunn innvirkning på om han føler seg norsk. Han anser seg selv som norsk, men hvis folk spør hvor han *egentlig* er fra, besvarer han spørsmålet med foreldrenes fødeland. Han sammenligner spørsmålet om hvor man kommer fra med det å spørre etter en persons navn. Men navn er også viktig markører for hvor man eventuelt har bakgrunn fra. Om man heter ”Ali” eller ”Ola” tillegges personene ulik betydning.

Som jeg har vist er ungdommene opptatt av å formidle kulturelle bakgrunn, men de viser samtidig en tvetydig holdning med tanke på når man er norsk og når man ikke er norsk. Jeg bruker `når` fordi ungdommene veksler mellom å være norsk og ikke å være norsk.

⁷⁵ Som vist tidligere er dette ord jeg selv velger ikke å bruke. Jeg bruker ordene her for å vise hvilke ord personer utenifra spør om i møte med mennesker som er brune i huden.

Samtlige ser de på seg selv som norsk, men i presentasjoner av seg selv sier de foreldrenes bakgrunn. På spørsmål om hva som er norske, er svarene klisjéfylte,⁷⁶ og flere nevner det å være hvit som et kriterium for å være nordmann. Denne kompleksiteten rundt hva noe er og hvem som er det, kan se ut til å være avhengig av hvem de snakker med. Ungdommene sier de føler seg norske, men ikke etter de tradisjonelle stereotypiske forklaringene. Når noen utenifra spør hva de ser på som norsk gir ungdommene stereotypiske svar og ekskluderer seg selv. Her har jeg også brukt meg selv og spurt om de ser på meg som norsk. Svarene har vært varierende, noen sier et absolutt nei. De sier nei fordi de mener det ikke går an å være brun samtidig som man er norsk. Andre sier først nei, for så gå over i et ”jo”, men ikke helt likevel. Her er et utdrag angående om de ser på seg selv som norsk og hva som er norsk for dem:

Jeg... assa, jeg er født i Norge og jeg snakker norsk, og jeg er egentlig veldig åpen mot alle slags mennesker, så jeg føler meg jo litt norsk. På spørsmål om hvor jeg kommer fra svarer jeg at jeg kommer fra Vietnam, men at jeg bor i Norge. (Phung 14 år).

4.1.4 ”Hvor faen er jeg fra?”

Jeg vil avslutte dette del-kapittelet med en rap-tekst skrevet av den norske artisten ”Pumba” som er fra Holmlia. Her formidler han på en humoristisk måte hvordan flerkultur er en del av det nye norske. Selv om foreldrene hans er fra et annet land, så behøver ikke det nødvendigvis å bety at han er mindre norsk. Refrenget henviser til folks nysgjerrighet omkring mørke personers bakgrunn ved å spørre hvor de *egentlig* er fra. Slik jeg tolker teksten spiller han på hvordan det ikke nødvendigvis er interessant stadig å få spørsmålet om hvor man er fra når man føler seg norsk og er en del av landet Norge. Han tar på sett og vis et oppgjør med tvilen mange har angående hvorvidt en person anses for å være norsk til tross for at foreldrene er fra et annet land og han eller hun er brun i huden. Dette poengterer ”Pumba” ved å fortelle at han selv noen ganger blir i tvil, til tross for at han har bodd her nesten hele livet. Tekstens budskap slik jeg ser den, er at det norske består av flere komponenter. Det å være norsk kan ikke sees på bakgrunn av farge eller foreldrenes kulturelle bakgrunn. Fotnotene vil forklare ord/slang.

⁷⁶ En nordmann liker å gå på tur og har hytte på fjellet.

Hvor jeg kommer i fra

Hey hva skjer?

Ey, jeg bare forklarer azz,

Når vi drar til hjemmelandet vi er nordmen azz, skikkelig og,

Og når jeg er her er jeg chilener, peruaner, svarting du veit

Hvor faen er jeg fra?

Ikke misforstå

fordi livet byr på vansker

Jeg vet jeg er chilener, men jeg har aldri sett en svart en

Og jeg er å peruaner

Men når jeg drar tilbake

så er jeg nordmann

Du fortell meg det hvor er det jeg havner

Jeg føler savnet

Drømmer ofte om hjemmelandet

Har bodd her ganske lenge

19 år det er blitt en vane

Tenker på det ene språket

og snakker med det andre

Så hvis du spør, ikke få sjokk om jeg svarer med spansken

Er mer en integrert, men har lært hvordan systemet vi lever i fungerer fekelidelser for penger

Hvor har du hørt om sossen

Hvor har du hørt om bomser, som tigger penger???

Du kan tjene kjapt

Du kan tjene sakte

Du kan tjene hvite

Og du kan tjene svarte

Du kan til og med hustle⁷⁷

Uten å miste armen

Jeg må innrømme jeg er glad jeg er i dette landet

Folk jeg møter spør meg ofte hvor jeg kommer ifra

Jeg veit a faen, men alt jeg veit er at jeg er her i dag

Mine foreldre jobba hardt for å få meg inn i

Bodd her nesten hele mitt liv er noen ganger i tvil

Og media stempler alle

Jeg skjønner ikke hvorfor

Kaller oss kriminelle

Men vi har bygd opp Oslo

I hvert fall deler av det

Hvem kjører T-bane

Hvem eier grønnsakshandel, taksi, buss, kebabsjappe

Hvem kom med kebabsnakket

Så berømt det kom i avisa

Gå til din nærmeste butikk du finner halal pizza

Du finner oss på TV

Du finner oss på radio

Jeg fant en skiinstruktør

Og navnet hans var Abdul

Vi er skikkelig integrerte

Noen få som ikke er det

Men helt ærlig hvor ellers skulle vi være i verden

Min familie har vært her

De jobba 30 år

⁷⁷ Småbråke med hverandre.

Jeg kan ikke dra tilbake og leve som jeg lever nå
Pluss mange venner av meg
Føler akkurat det samme
Jeg spurte en taksi sjåfør
Han svarte bror det er sant det

Så hvis du er afrikaner
Eller du er en same
Så er konklusjonen at vi alle er en del av landet

Er du afrikaner (få hendene opp)
Er du asiater (få hendene opp)
Er du europeer (få hendene opp)
Sør amerikaner (få hendene opp)⁷⁸

⁷⁸Musikk-video, siste oppdatert 16.05.2011 http://www.youtube.com/watch?v=bt_ds7S3LO0

4.2 Kebabnorsk

Begrepet *kebabnorsk* ble første gang introdusert i hovedoppgaven til Cecilie Aasheim i 1995. Kebabnorsk har i løpet av de siste femten årene sevet ut til allmennheten og blitt et allment kjent begrep.⁷⁹ Dette kan man se i avisoppslag og ikke minst blant ungdommene på Romsås med tanke på hvordan de fronter begrepet. Aasheim hentet ordet *kebabnorsk* fra *kebabsvenska*, og bruker det om det hun kaller for ungdomsslang i multietniske ungdomsgrupper i Oslo.⁸⁰ Kebabnorsk brukes ikke kun av de med en flerkulturell bakgrunn, men har blitt en type slang som benyttes av ungdommer uavhengig kulturell bakgrunn. Ungdommene ved klubben som ikke er tilhengere av kebabnorsk, er heller ikke tilhengere av slang, men er opptatt av å snakke et modent og voksent språk. Enkelte synes kebabnorsk fungerer fordummende av de miljøer som bruker det.

På klubben på Romsås er bruken av kebabnorsk med på å skape fellesskap mellom ungdommene. Den er en form for kommunikasjon som bekrefter deres gruppetilhørighet. Den ikke-verbale kommunikasjonen mellom ungdommene tilsier at de er stolte av kebabnorsken de benytter seg imellom. Dette merkes gjennom smil og måten de uttrykker seg på når jeg spør hva de tenker om kebabnorsk. For eksempel sier en av mine informanter: ”Språket forandrer seg, her så snakker dem kebabnorsk. Da jeg kom fra xx snakka jeg norsk-norsk, nå snakker jeg kebabnorsk. Man blir smitta”, forteller Klara som er brun nordmann. Dette forteller hun samtidig som hun smiler. Hun viser tydelig glede og stolthet over å ha blitt ”smitta” med å snakke kebabnorsk. Flere av mine informanter påpeker at folk utenfor Romsås ikke forstår hva de sier. Av mine informanter blir jeg fortalt at det eksisterer lokale varianter av kebabnorsk i Oslo øst. Ungdommenes antakelse om at folk utenfor Romsås ikke forstår hva de sier når de snakker kebabnorsk, handler trolig mer om en følelse enn realitet. Selv om de har koder som kunne dem imellom forstår.

Kebabnorsk kjennetegnes ved at ord fra andre språk adopteres inn i norsken til ungdommene. Blant annet sier en av mine informanter:

⁷⁹ Lars Anders Kuldbbrandstad, ”kebabspråk”, ”perkerdansk” og ”gebrokken” – ord om innvandreres måte å snakke majoritetsspråket på i Helge Sandøy (mfl), *Den fleirspråkelige utfordringa* (Novus Forlag: Oslo, 2004):119.

⁸⁰ Stine Cecilie Aasheim ”Kebabspråk”: Framandspråkelig påverknad på ungdomsspråket i Oslo (hovedfagsoppgave (Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap: Nordisk språk, 1995).

Det er mye av kebabnorsk som kommer fra andre språk. Som vi sier "fluust" til penger, og "gerro" til røyk [arabisk]. Og så sier vi forskjellig.. vi har noen uttrykk som ikke er norske, for eksempel "tæsje" for å stjele." (Kjell 15 år).

Under mine observasjoner på klubben var *wolla* det kebabnorske ordet som var oftest i bruk. *Wolla* betyr opprinnelig at personen som sier det sverger eller lover ved Allah. Det brukes hyppig blant ungdommene uavhengig av hvilken kulturell og religiøs bakgrunn de har. En av de ansatte med flerkulturell bakgrunn sier:

Det er mange som sier wolla.. og sånne ting...

Er det bare de som er muslimer som sier det?

Nei, det er faktisk andre også.. det er litt rart egentlig. De bruker det bare som ord egentlig.

Ordet brukes som oftest i slutten eller i begynnelsen av en setning, som for eksempel, "wolla, jeg var syk i dag", eller "læreren sa at du måtte sitte igjen" pause, mottaker tviler, og avsender understreker ved å si: "wolla". I den siste setningen brukes *wolla* bekreftende for å formidle at noe er sant. *Wolla* brukes for å understreke at noe er sant, når det egentlig ikke er det. Det er en måte å fleipe med hverandre på.

Et annet ord jeg ønsker å presentere er *haram*. Ordet brukes hvis ungdommene ønsker å uttrykke noe som er forbudt. *Haram* er ikke en del av kebabnorsken i følge en av mine informanter som er ansatt ved klubben og vokst opp på Romså. *Haram* er imidlertid et interessant ord i denne sammenheng fordi det er et religiøst uttrykk som brukes og forstås av ungdommene på klubben. For eksempel forteller en av de ansatte meg:

Har du noen eksempler på når de bruker haram? Hvis man drikker.. det er haram. Det er forbudt. Og det samme som å være med jenter egentlig.. "hvorfor er du med jente da, hvis du mener dette her er haram" og sånne ting.

Bruker de det for å være moraliserende eller bruker de det på tull? Det kan være både og ass.. ja.. det er både og. (Ansatt)

Det spesielle med *wolla* og *haram* er ordenes religiøse tilknytning og ordenes betydning innenfor en islamsk kontekst. Ordene er allmenngjort og de fleste ungdommene kjenner til ordenes betydning. Haram brukes i følge en av mine informanter kun av de med muslimsk bakgrunn, mens *wolla* brukes av ungdommene på tvers av religiøs bakgrunn. *Wolla* betyr at man lover noe dyrt og hellig, og har en sammenheng med Allah. Utrykket består egentlig av to ord i arabisk, men fordi vokalen i utlyd i det første ordet er identisk med vokalen i framlyd i det andre blir uttrykket trukket sammen: *wa Allah = wallah*.⁸¹ Slik jeg forstår det er flertallet på klubben klar over denne opprinnelige betydningen uten at det har noe å si for bruken. *Wolla* brukes hyppig og på tvers av religiøs og kulturell tilhørighet.

I likhet med hvordan stedet Romsås skaper en tilhørighet og et fellesskap mellom ungdommene, er også kebabsnorsken med på å forsterke fellesskapsfølelsen blant ungdommene. Ved å forstå og benytte kebabsnorsk har de en felles referanseramme som de selv opplever som eksklusivt. De opplever det som eksklusivt fordi de er av den oppfatning at folk utenfor Romsås ikke forstår hva de sier. Hvorvidt dette stemmer, kommer jeg ikke til å gå inn på. De opplever at kebabsnorsken er med på å skape et samhold dem imellom.

Kebabsnorsk kan sies å ha fått en høyere status de siste årene med tanke på pressedekningen omkring bruken av det. Det snakkes i dag om et språk i endring, og om hvordan språket endres av påvirkning fra flerkulturelle miljøer. På Romsås er det ikke kun de med en annen bakgrunn som bruker kebabsnorsk, men også flere av de hvite norske som er bosatt i området. Ungdommene, særlig guttene, tillegger seg også en uttale på ordlyden som kan minne om et gebrokkent språk. Ordlydene brukes imidlertid av de hvite, så vel som de brune nordmennene og har for de fleste ingen sammenheng med norskkunnskap. Det er heller en identitetsmarkør for ungdommene som knytter dem til stedet Romsås, og Oslo Øst. Denne uttalen oppleves for mange utenforstående som gebrokkent norsk. Det å snakke med en bestemt uttaleform blir en sosiolekt som knytter ungdommene på klubben til østkanten av Oslo. Denne sosiolekten signaliserer tydelig at man tilhører et multietnisk miljø.

⁸¹ Stine Cecilie Aasheim ”Kebabspråk”:

5. Religiøs tilhørighet – aksept og toleranse

Tidligere var det en felles konsensus blant mange religionsvitere at religionen i takt med moderniseringen ville forvitte. I enkelte tilfeller ble det spådd at religionen skulle forsvinne og at menneskets fornuft og rasjonalitet ville føre frem til et sekulært samfunn. I følge ulike teoretikere som for eksempel Peter Berger⁸², Roger Finke og Rodney Stark⁸³ har dette ikke skjedd, og det vil heller aldri forekomme. Snarere tvert i mot mener de at det i dag foregår en revitalisering av religion og religiøs tilhørighet. Det pekes blant annet på at mangfoldet fører til økt bevissthet over egen religiøs tilhørighet, altså at man i møte med *noe* som er annerledes fra seg selv, så blir man mer bevisst over egen tilknytning.

I dette kapittelet ønsker jeg å undersøke nærmere på hvordan ungdommene ser på ”den andre”, forstått som en som har en annen religiøs tilhørighet. Dette vil jeg gjøre gjennom å beskrive hvilken plass den religiøse tilhørigheten får. Som et eksempel på religiøs tilhørighet ønsker jeg spesielt å trekke frem en informant og se på hans religiøse tilhørighet. Jeg vil argumentere for at ungdommene viser både aksept og toleranse for hverandres ulikheter med tanke på religiøs tilhørighet. Som jeg nevnte i metodekapittelet representerer toleransens tilstedeværelse blant ungdommene en harmonimodell, der man kan skimte en form for multikulturalisme i praksis. Men aller først vil jeg gi en beskrivelse av hvordan religiøse høytider blir markert på klubben.

5.1 Markering av høytider på klubben

Høytider er en del av året, og således blir de også en del av klubbåret. Det er særlig jul, påske og ramadan som nevnes hva angår markering av høytider. Det er hovedsakelig advent og påske som markeres i regi av klubben. Det har vært forsøk på å lage noe i forbindelse med Id-al-fitr, noe som ikke førte til et særlig godt oppmøte, da de fleste var hjemme og spiste mat med familie og venner. Ramadan merkes mest ved at de muslimske ungdommene har et lavere aktivitetsnivå enn ellers. Dårlig kiosksalg er også noe klubben merker i forbindelse

⁸² Peter Berger, *The desecularization of the World: Resurgent religion and world politics*, (Washington DC: Erdmans Publishing Co, 1999).

⁸³ Rodney Stark og Roger Finke. *Acts of faith: Explaining the human side of religion*. (Berkley, Los Angeles og London: University of California Press, 2000).

med ramadan, i følge en av de ansatte. Samme ansatt sier: ”De som ikke har spist blir ofte litt roligere, og før sola går ned kan det være litt dårlig kiosksalg”. Selv om den ansatte merker at det blir roligere under ramadan, sier hun samtidig at det også er mange som ikke faster, i hvert fall ikke under hele ramadan. Hun forteller at ungdommene ikke nødvendigvis faster hver dag, men når de har mulighet og lyst, for eksempel kan de si: ”jeg hadde fotballtrening i dag, så da kunne jeg ikke faste.”

Både i forbindelse med adventstiden og påske arrangeres det noe fra klubbens side, som for eksempel juleverksted.⁸⁴ En av de ansatte, Trine, forteller om muslimske barn lager påskekyllinger og adventspynt, samtidig som hun vektlegger at det er nissesangene som synges, og ikke sangene om Jesus.

Vi synger ikke om Betlehem, men vi synger ”på låven sitter nissen”. Så det blir jo litt sånn ikke-religiøst fokus, men vi henger opp julestjerner i vinduene, og det blir jo en del sånne religiøse symboler. Men det virker uproblematisk for ungdommene. (Trine).

Det legges vekt på en sekulær markering av jul og påske ved at det er nissen og haren som får oppmerksomhet i stedet for Jesu fødsel og død. Ved å underspille den religiøse delen av julen og påsken, inkluderes det flerkulturelle i følge Trine.

Fra min side, så synes jeg det er veldig flott når flerkulturelle barn jobber med nisser og kyllinger, som for meg som er norsk og oppvokst innenfor en norsk tradisjon, så har ikke Jesus noe å gjøre med jul og påske fordi jeg tro ’kke på det, ikke sant. Og derfor er det veldig uproblematisk for meg å sette i gang med aktiviteter til jul og påske fordi det på en måte ikke er annet enn norske tradisjoner, for meg da. 28 år).

Her peker informanten på hvordan jul og påske for henne ikke handler om kristendommen og om markering av Jesus, men kun handler om kulturelle tradisjoner. I ”norsk tradisjon” handler jul også om familienærvær, mattradisjoner, juletrær og nisser – alle verdier og symboler som ikke har kristen forankring. Riktignok er julen også fylt av kristne symboler, men for mange handler det mer om tradisjon om den kristne tro.

⁸⁴ På juniorklubb som er for de mellom 8-12 kommer julenissen får å dele ut godteri.

5.2 Ungdommenes umiddelbare syn på ”den andres” religiøse tilhørighet

For å finne ut hvorvidt mine informanter ser på de med ulik religiøs tilhørighet som ”den andre” stilte jeg spørsmål om hva de tenkte når jeg sa kristen, muslim, hindu, jøde. Enkelte ganger spurte jeg hva de tenkte når jeg sa islam, kristendom, jødedom etc. Det påfallende ved svarene jeg fikk var hvordan samtlige ga konkrete svar om de ulike retningene basert på skolekunnskap. De fortalte om hva troen gikk ut på og hvilke(n) gud(er) religionen hadde, eventuelt at religionen ikke handlet så mye om guder. Ingen av ungdommene knyttet sin kunnskap om de ulike religionene opp mot venner og bekjente de visste tilhørte den religiøse troen jeg stilte spørsmål om. Det var imidlertid viktig for dem å formidle at de mente alle måtte få tro på det de ville, og alle la særlig vekt på nettopp det flere ganger i løpet av intervjuet. Jeg opplevde at flere av ungdommene var veldig bevisste på ikke å si noe negativt om ”den andres” religion. Blant annet sier en:

At de har sin egen tro egentlig. At de tror på Allah. At de leser i Koranen. Og så kan jeg tro at noen muslimer tror at.. alle tror jo sikkert at det er det eneste som er rett religion, hvis du skjønner hva jeg mener. At noen tar feil, det tenker jeg ikke over. Jeg bare tenker vi får se hva som skjer i fremtiden, og når vi dør. (Phung 14 år)

En annen legger vekt på at hun synes alle er normale, og at hun ikke tenker spesielt over folks religiøse tilhørighet uavhengig av om de er kristne, hinduer eller muslimer. Hun sier: ”Jeg synes alle mennesker er normale, samme hvilken religion.” For henne er det viktig å formidle sin aksept overfor kristne, hinduer og muslimer, og at folk ikke er forskjellige på grunnlag av religiøs tilhørighet. Dette kan tolkes på to måter. Den ene mulige tolkningen er at det i klubbens fellesskap eksisterer en multikulturalisme i praksis hvor aksept og toleranse overfor hverandres tro og kultur overgår eventuelle forskjeller. En annen mulig tolkning er at det i klubbens fellesskap foregår en fornektelse av faktisk eksisterende forskjeller. Med tanke på utsagnene jeg har fått på spørsmål om hva de tenker når jeg unnlater nevner de ulike trosretningene, opplever jeg at redselen for å kritisere hverandre er til stede. Dette resulterer i at de prøver å overkommunisere at de verken opplever forskjeller eller at slike forskjeller er problematiske for dem. Ida Halvorsen Kemp som er vokst opp et sted i Groruddalen, sier i et debattinnlegg i Aftenposten: fokuset på toleranse blir så stort at man gjør alt for å unngå

konfrontasjoner.⁸⁵ Dette utsagnet kan i aller høyeste grad ses i sammenheng med min tolkning av informantenes svar på religionens betydning på et sted som Romsås.

5.3 Betydningen av å være religiøs

Religion er både tilstede og fraværende i fellesskapet på klubben. Religion er til stede ved at ungdommene tydelig uttrykker sin tilhørighet som for eksempel ved bruk av kors og hijab, og religiøs tilhørighet kommer til syne ved spørsmål om hvorvidt maten som serveres på klubben er halal. Når jeg argumenterer for at religion er uviktig, dreier det seg om hvordan ungdommene bevisst lar enkelte diskusjoner ligge for å unngå konfrontasjoner med hverandre. Som jeg viste ovenfor er ungdommene veldig nøye på å vise aksept for den andres tro, hvilket i følge en av mine informanter resulterer i at diskusjoner og samtaler unngås for å bevare roen. På den måten opprettholder ungdommene sosial orden og eventuelle konfrontasjoner. På spørsmål om mer fokus på religion i klubbfredagene er ønskelig, har samtlige svart avvisende. Enkelte peker på at det er skolerelatert, og derfor har det ingenting på en klubb å gjøre. Andre igjen legger vekt på uroen det kan skape om man tar inn religionsfokus på klubben. Blant annet sier Johan:

Jeg synes ikke det hadde vært no. For det skaper bare krangel, for det er så mange forskjellige religioner her at jeg føler ikke at det skal ha noen plass. Religion er noe som er personlig, det er ikke noe man bør ha med alle andre. Feire på en klubb eller noe sånt. Det er noe man kanskje gjør i hjemmet eller (... i) kirken.

I dette sitatet underbygges også det jeg var inne på tidligere angående hvordan forskjeller blir håndtert. Informanten peker på at hvis det hadde vært mer fokus på religion, så ville det ha ført til krangler. Derfor eksisterer det en bevissthet over forskjellene, men ved å la diskusjoner omkring religion ligge, vil konflikter unngås.

Respekt for enkeltmenneskets religiøse tilhørighet er avgjørende for fellesskapet dem imellom. De forteller hverandre om sin tro, men ingen har ytret ønsker om mer fokus på religion når det er klubb på fredagene. Det kan se ut til at behovet for religiøse møteplasser på

⁸⁵ Ida Halvorsen Kemp i Aftenposten sist oppdatert 30.03.11:
<http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/article4076063.ece>

tvers av religiøs tilhørighet ikke er av interesse for ungdommene. Flere påpeker at religion hører til hjemmet og når de er sammen med familien. Religion oppleves altså som noe privat og som noe ungdommene ikke ønsker å rette fokus på innenfor rammene av en ungdomsklubb. En av årsakene flere av mine informanter nevner som grunn for ikke å legge mer vekt på religionsmøter er fordi de føler at religiøse forskjeller må aksepteres og respekteres. Ungdommene mener konfrontasjon og diskusjon ikke hører hjemme på klubben.

Det fremgår i mine observasjoner og intervjuer at det å tilhøre en religion er viktig, og at ungdommene er bevisste over sin religiøse tilhørighet. Det legges ikke skjul på religiøs tilhørighet, spesielt ikke hvis man er kristen eller muslim. Ungdommene selv hevder at de aldri diskuterer religion. Dette er imidlertid en sannhet med modifikasjoner. Jeg har flere ganger observert diskusjoner som handler om religion. En av mine informanter påpeker at hvis det hender at de snakker om religion er det ”for å lære” om den andres religiøsitet. Det å være troende har en sentral plass for flere av ungdommene. Enkelte peker også på tilfeller der de mener noen overdriver troen for å ”bevise” overfor de andre at man er religiøs. Dette har kommet frem i gruppeintervjuene, der ungdommene har diskutert seg imellom hvorvidt en bestemt person er så religiøs som han utgir seg for å være. Noen tror på ham, andre ikke. Dette viser hvordan det eksisterer uliker normer for religiøs utfoldelse. Uttrykkes det for mye, blir man ikke trodd av enkelte, og dermed blir den religiøse tilhørigheten redusert av ”de andre”. Ungdommene må finne en balansegang mellom troverdighet og aksept for sin religiøse tilhørighet. I enda større grad viser dette hvordan det å være religiøs/troende er noe som har høyt status i fellesskapet. Det er en ettertraktet tilstand som må fremføres troverdig for å bli akseptert av de andre.

En av de ansatte bemerker hvordan han oppfatter at ”de kristne blir mer kristne” i møte med det flerreligiøse samfunnet. Religionshistoriker Torkel Brekke viser til at det stadig blir tydeligere at nordmenn i møte med islam begynner å se kristendommen som en sentral og umistelig del av sin kultur.⁸⁶ På bakgrunn av disse uttalelsene presenterte jeg ungdommene for en påstand om at troen blir sterkere på et flerreligiøst sted som Romsås. Til det svarer ei fra gruppeintervjuet:

⁸⁶ Torkil Brekke, *Gud i norske politikk – religion og politisk makt*, (Oslo: Pax Forlag AS, 2002):70.

Faktisk så føler jeg det. For eksempel, på landet, hvor nesten alle er kristne, da tenker man ikke noe over det, men når man kommer hit er det jo muslimer og hinduister, og da tenker jeg mer over at jeg er kristen og de tankene der.

Når begynte du å tenke over det? Bestevenninnen min gikk med sjal og sånt når vi var små, og da tenkte jeg, hun er muslim, jeg er kristen. (jente 14 år).

Her viser informanten hvordan hun ble bevisst over sin egen religiøse tilhørighet gjennom hennes venninnes bruk av hijab. Implisitt i svaret får man også en bekreftelse på at ulik religiøs tilhørighet ikke hadde betydning for deres venns relasjon.

5.4 En informants religiøsitet

En av mine informanter, Kjell, representerer en utradisjonell trosretning for en hvit norsk. Hans valg av tilhørighet er antakeligvis uvanlig, men muligens noe vi vil se mer av i årene som kommer på flerreligiøse steder som Romsås. Kjell har vokst opp med foreldre som ikke anser seg selv for å være religiøse, mens Kjells besteforeldre derimot var protestantiske kristne. Han har alltid betraktet seg som kristen, men ble først sikker etter å ha lest bibelen i femte og sjette klasse. Det som imidlertid er uvanlig med Kjells tro er at han har valgt en afrikansk retning (ortodoks).

Han forteller at det var gjennom bestekameraten og hans familie at han ble presentert for menigheten. Kjell er døpt i denne menigheten, og drar i gudstjeneste hver søndag om han har mulighet. På grunn av menighetens beliggenhet, som er ca en times kjøretur fra Romsås, er han avhengig av kameratens familie for å komme seg til gudstjeneste. Det er ikke alltid de drar fordi de da må man stå opp klokken seks om morgenen.

I denne menigheten blir gudstjenesten holdt på et språk Kjell ikke forstår. Riktignok har han lært seg å fremsi en viktig bønn på det aktuelle språket, og han har blitt fortalt hovedinnholdet. Bønnen varer i et kvarter, og innholdet i prekenen oversettes av kameraten. Kjell viser et større engasjement for troen enn kameraten. Kameraten anser seg selv for å være troende, men er i mer eller mindre grad medlem av menigheten fordi foreldrene er det. Kjell har derimot tatt et aktivt valg om å tilhøre en kristen retning som er uvanlig blant hvite norske. Det kan se ut til at den religiøse tilhørigheten blir *flytende* på flerkulturelle steder. Med flytende mener jeg at menneskene innenfor en flerkulturell ramme påvirker hverandre.

Det foregår et påvirkningsforhold mellom innbyggerne hva angår religiøs tilhørighet. Kjells religiøsitet er et eksempel på hvordan flerkultur påvirker en persons valg av tro. Finke og Stark peker på hvordan religiøst mangfold og konkurranse mellom livssyn fører til religiøs vitalisering og totalt sett større religiøs mobilisering.⁸⁷ Spørsmålet man kan stille seg er om Kjell er et unntak, eller om han er et eksempel på en begynnende utvikling av nye former for religiøs tilhørighet.

Multikulturalisme har blant annet blitt kritisert for å se religion som noe statisk. Religion, i likhet med kultur, endrer seg gjennom de møtene menneskene gjør. Dette gjelder kanskje særlig innenfor et sammensatt samfunn der mennesker bor sammen på tvers av religiøs og kulturell tilhørighet. Slike møter kan på den ene siden forsterke ens opprinnelige tro og således tydeliggjøre forskjellene. Med andre ord, mennesket blir mer opptatt av hva som er ”min” religion og hva som er ”din” religion, slik jeg var inne på i kapittel 5.2. På den andre siden kan møtene innenfor et flerkulturelt samfunn resultere i tilfeller som i Kjells eksempel der man velger å søke nye former for religiøs tilhørighet. Dette kan skje enten i form av at man konverterer fra en religion til en annen, eller at man velger andre retninger innenfor en religion enn den man i utgangspunktet hørte til.

5.5 Aksept av ”den andres” religiøse tilhørighet

Innenfor klubbens fellesskap handler aksept om ikke å legge seg opp i hva ”den andre” står for og mener. Ungdommen gjør seg erfaringer om at ulikhet ikke behøver å stå i veien for vennskap. Derimot kan det i enkelte situasjoner oppstå situasjoner som kan tolkes dit hen at taushet fremfor kritikk er gjeldende. I enkelte tilfeller kan det være fristende å trekke det så langt å si at det er tausheten som er med på å skape aksept og toleranse. Hvorvidt dette er basert på en redsel for selv ikke å bli akseptert på bakgrunn av religiøs overbevisning, eller om det er et uttrykk for genuin aksept er vanskelig å si. En av de ansatte sier: ”Jeg føler at det er veldig sånn aksept med tanke på hva slags religion man tilhører (...)”. Til tross for den ansattes refleksjon skimter jeg en fornektelse av den faktiske betydningen av forskjeller. En slik påstand baseres seg på uttalelser om at temaet religion er noe de unngår å diskutere fordi da blir det krangel.

⁸⁷ Finke og Stark sitert i Inger Furseth og Pål Repstad, *Innføring i Religionssosiologi*. (Oslo: Universitetsforlaget, 2003).

Det blir spesielt påpekt av ungdommene at religion ikke diskuteres, men at de lærer og forteller om sin religion til hverandre. I sitatet under snakker vi om religion er et diskusjonstema når informanten er sammen med venner som har ulik religiøs bakgrunn enn ham selv.

Vi diskuterer ikke på en sånn måte at min religion er riktig. Men vi kan snakke om religion og hva vi tror på.

Har du noen eksempler? *Hmm.. vi snakker om. De tror jo ikke på at Jesus ble hengt på korset, slik jeg tror. De sier ikke at han er guds sønn. De sier han er profet. Og det er liksom litt annerledes enn fra oss. Det er ikke sånn at vi krangler om det, vi forteller bare hva vi synes. Eller hva vi mener selv. (gutt 15 år)*

En av mine informanter, Amanda, med tilhørighet innenfor en liten menighet⁸⁸ sier ”vi bryr oss ikke om hvilken religion en person har”. På spørsmål om hun tror ungdommene på Romsås er flinkere til å akseptere hverandre enn hva de er andre steder i byen svarer hun: ”Ja, ja, ja det tror jeg veldig”. Amanda sammenligner sine egne erfaringer med sin kusines, som også tilhører denne menigheten, og forteller hvordan kusinen i større grad opplever å bli akseptert når hun er på Romsås. På stedet der kusinen bor opplever hun å bli avvist og i liten grad å bli inkludert på grunn av sin religiøse tilhørighet. Det Amanda forteller formidler også noe om selve stedet Romsås. Det illustrerer hvordan ungdommene ønsker å vise frem Romsås som et sted hvor du kan være den du er uten at noen legger seg opp i hva du tror på, og det er en bekreftelse på at stedet anerkjenner ulikhet.

Ei av jentene jeg intervjuet ser ikke seg selv som religiøs, men føler fortsatt en tilhørighet til den katolske kirke fordi foreldrene hennes er katolikker. Hun forteller også om den enorme aksepten hun opplever på Romsås. Klara er vokst opp et annet sted i Norge, men kom til Romsås for et par år siden. På det gamle hjemstedet sitt opplevde hun å bli ertet på grunn av hårfarge, språk, katolsk tilhørighet og for å være guttejente. Da hun kom til Romsås opplevde hun aksept for å være seg selv. Ovenfor beskrev jeg hvordan enkelte mente at religiøs tilhørighet ble viktigere på et flerkulturelt sted, men i følge Klara opplever hun stor aksept og forståelse for ikke å være religiøs.

⁸⁸ Vil ikke nevne hvilken retning, da det er en liten menighet.

Hvis du noen fra Romsås spør om du er religiøs, hva svarer du da? Da svarer jeg at jeg ikke vet, at jeg ikke har sett hva som har skjedd, så jeg kan ikke vite, om de finnes eller ikke, de som er med i religion.

Og ingen bryr seg? Ingen bryr seg. Det er mange kulturer her.

Enkelte mener det er viktigere å tilhøre en religion enn ikke å tilhøre. Hvordan opplever du den påstanden? Jeg vet ikke. Det er det dem føler, men jeg føler noe helt annet. Så hvis dem støtter meg, så støtter dem meg, hvis ikke så gjør dem ikke det.

”Hvis de støtter meg, så støtter jeg dem” er en setning som går igjen blant ungdommene. Klara opplever Romsås som et sted der det er gjensidig aksept for ulikhet sammenlignet med stedet hun er vokst opp. Blant annet sier hun: ”de sier ikke hva, eller åssen du er. De bare aksepterer deg som den du er.” Hun forteller også: ”det er ikke sånn at hvis jeg sier noe feil, så kommer de og ler av meg og sånt. Her sier alle feil, og så sier man bare fra, men der jeg bodde før, lo de av meg.”

Ved å vise aksept for hverandre og for de gruppene som utgjør en del av klubbens fellesskap, vokser også toleransen for hverandres ulikheter. Klubben fungerer som en møteplass hvor ulike mennesker møtes og hvor aksept for hverandre er nødvendig for å få til en god og levende ungdomsklubb. Religiøs tilhørighet er både privat, samtidig synlig. Den er privat på den måten at ungdommene aksepterer ulikhetene og respekterer hver enkeltes behov. Jeg opplevde ikke selv konfrontasjoner på bakgrunn av religiøs eller kulturell tilhørighet. Selv om religion anses som et privat anliggende, innebærer ikke det at hijab og andre religiøse symboler ikke brukes i det offentlige rom. Religiøs tilhørighet er privat på den måten at hver enkelt fritt får være forskjellige fra den andre, men likevel bli inkludert i fellesskapet på klubben.

6. Idealer om toleranse

Dette kapittelet handler om ungdommenes syn på, og håndtering av, å bo på et flerkulturelt sted. Hvilken rolle spiller det flerkulturelle og flerreligiøse i møte med ”den andre”? Innenfor fellesskapet på klubben eksisterer det en toleranse og aksept for ungdommenes ulikhet med tanke på kulturell og religiøs bakgrunn. I dette kapittelet skal jeg se nærmere på toleransen som finnes mellom ungdommene. Jeg vil vise hvordan aksept kan skape toleranse for ulikhet innenfor et flerkulturelt miljø. Dermed vil jeg forsøke å gi et bilde av en mulig multikulturalisme i praksis gjennom fellesskapet på klubben. Ungdommenes idealer om toleranse er med på å skape bånd på tvers av kulturell og religiøs tilhørighet.

Toleranse og aksept fremstår som et overordnet mål for ungdommene. Å akseptere hverandre er særlig nødvendig for å unngå dype konflikter. Multikulturalisme som ideal skal gi rom for at grupper kan fortsette sin religiøse og kulturelle utfoldelse. Slik jeg har vist tidligere handler multikulturalisme blant annet om å finne andre referansepunkter en kulturell og/eller religiøs likhet. Det handler om å skape solidaritet på tvers av gruppetilhørighet, et godt eksempel på det er Romsås-tilhørigheten jeg skal presentere i dette kapittelet. Dette kapittelet kan sees som en forlengelse av harmonimodellen fra forrige kapittel. Dette er en harmonimodell som eksisterer innenfor visse rammer i fellesskapet på ungdomsklubben.

6.1 ”Det er helt vanlig” – det flerkulturelle og flerreligiøse fellesskapet på klubben

Kapittel fire handlet blant annet om utseendets betydning for hvor vidt en person blir ansett som norsk. Jeg tok også for meg hvordan ungdommene er opptatt av å kategorisere hverandre etter hvilket land foreldrene er født i. Et spørsmål man kan stille seg er om foreldrenes hjemland og foreldrenes utseende gir utslag for gruppedannelser og vennsksapsrelasjoner blant ungdommene. Under intervjuene med både de ansatte og ungdommene blir det gitt uttrykk for at det flerkulturelle ikke har slike følger for fellesskapet på klubben. Kulturell og religiøs bakgrunn er altså uvesentlig for hvorvidt man er venner eller ikke. Forskjellene mellom ungdommene består ikke i hvilken kulturell eller religiøs bakgrunn hver enkelt har, men i hvordan de oppfører seg. Det kan altså konkluderes med at ungdommene ikke danner vennskap på bakgrunn av felles kulturell eller religiøs tilhørighet. De danner vennskap på

grunnlag av interesser som for eksempel fotball, tv-spill og dans, men kanskje desto viktigere danner de vennskap på bakgrunn av kjemien de har med hverandre, humor, og rett og slett hvem man liker å være sammen med. En av de ansatte, som også er bosatt i Groruddalen, uttrykte: ”drittsekker finnes i alle farger”. Et slikt utsagn understreker hvordan kulturell og religiøs tilhørighet gjerne blir tillagt større betydning fra folk utenfra, mens de som er på innsiden understreker felles interesser som går på tvers av bakgrunn og tro.

Til en av ungdommene stilte jeg spørsmålet om han følte de utenfor Romsås i større grad vektla det flerkulturelle enn ham selv, hvorpå jeg fikk et raskt og eksplisitt ”JA!” til svar. For ham handler det ikke om hvordan vennene hans ser ut eller hvilke religiøse tilhørigheter de har.

Jeg ser ikke utlendinger som utlendinger, jeg ser på alle personer som mennesker (...). Det handler mer om hvilke meninger vi har hvis vi snakker om noe. Og det handler mer om personen enn hvor du kommer fra”. (hvit norsk, gutt 15 år)

Samme informant retter blikket mot politikerne og mener at de overdriver sin karakteristikk av hans hjemsted som baserer seg på negative og generaliserende ytringer om å bo i Groruddalen.

Folk diskuterer noe som egentlig ikke er et så stort problem.

***Hva tenker du på da?** At det liksom er så mange innvandre i Norge og i Groruddalen og sånn der. Jeg føler ikke at.. jeg føler ikke at det er et problem, ingen barn reagerer på det. Det er bare politikerne som reagerer på det. (hvit norsk gutt 15 år).*

Informanten ga uttrykk for at en slik oppfatning ikke stemte overens med hans egen opplevelse av Romsås, selv om han erkjente at det av og til var litt bråk nede ved senteret. I likhet med flere av informantene føler han på stigmatiseringen som flere av beboerne på Romsås opplever fra blant annet politikere. Det er særlig uttalelser fra de som ikke er bosatt

på flerkulturelle steder som oppfattes provoserende for ungdommene.⁸⁹ Mange av ”romsåsingene” jeg har pratet med ønsker å formidle de gode sidene fordi de ikke kjenner seg igjen i hvordan Romsås blir presentert i mediebildet. Behovet for å formidle de gode sidene til meg som en representant utenifra er tydelig. Informantene uttrykker i intervjuene det positive med å bo på Romsås og hvilke fordeler et flerkulturelt miljø har. Ungdommene på Romsås opplever karakteristikken som fremsettes om dem som frustrerende. Selv om ungdommene hyppig stiller spørsmål omkring en persons bakgrunn er det uvesentlig for hvorvidt de er venner eller ikke. En av informantene legger vekt på at han har fått god oppdragelse fra sine foreldre, og på spørsmål om fraflytting fra Groruddalen har vært aktuelt for hans familie svarer han:

Jeg kjenner folk som har flytta, men jeg kjenner ikke folk som har flyttet av den [innvandrere] grunn. Jeg har jo blitt oppdratt. Ingen av foreldrene mine er rasistiske. De bryr seg ikke om jeg har med meg en som er mørk eller en som er hvit eller hvilken religion personen har. Foreldrene mine ser på mennesker som mennesker. Det er sånn jeg har blitt oppdratt. Faren min blir sur når han ser på et sånt program, som den debatten som var nå, da blir faren min så irritert at han ikke vil se på debatten mer. (hvit norsk, gutt 15 år).

Svarene jeg har fått angående det flerkulturelle miljøet indikerer at eventuelle kulturelle forskjeller ikke oppleves problematisk for ungdommene. En av de ansatte, Mehmet, fremhever hvordan det handler ”mer om du er kul eller ikke kul på den alderen”. Han sier at temaet religion er fraværende i klubbhverdagen, til tross for at det er mange religioner representert på klubben. Ungdommene kommer ikke til klubben for å diskutere verken kulturelle eller religiøse forskjeller, men ”for å ha det gøy med venner”. Selv er Mehmet vokst opp på Romsås, og er daglig en del av miljøet. Han sammenligner det å snakke om flerkultur med det å gjøre skolearbeid, og derfor er ikke ungdommene så interessert i de spørsmålene når det er klubbkveld. Da er de ute etter å ha det gøy og å være sammen med venner.

⁸⁹Den mest intense intervjuperioden foregikk det en debatt om flerkultur etter et avisinnlegg i Aftenposten ”en drøm fra disneyland” ført i pennen av Thybring Gjedde og Kent Andersen: <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article3783373.ece>

Flere av jentene jeg intervjuet understreker at det flerkulturelle er normalt for dem. De forteller på en litt lattermild måte, som om det skulle være innlysende for meg, at det flerkulturelle og flerreligiøse er normalt fordi de ikke har opplevd noe annet. Som Trygve, ansatt, påpeker ”jeg tror det er en såpass stor del av deres hverdag, jeg tror det er mer synlig og tydelig for oss enn det kanskje er for dem”. Hos jentene blir læringsaspektet ved å bo på Romsås vektlagt i sammenheng med at flerkultur alltid har vært deres normalitet. Ei av jentene viser til hvordan hun lærer om andre kulturer og religioner ved å bo i et flerkulturelt miljø.

Neeei.. jeg har jo.. de fleste vennene mine er jo utenlandske og jeg har jo vokst opp med dem, og siden vi er så forskjellige og snakker forskjellig språk, og har annerledes kultur og religion osv, så lærer vi jo det av hverandre, og vi lærer språkene til hverandre. Noen få ord, vi lærer om hvordan religionene og kulturene til hverandre er. (jente 15 år).

En annen informant gir et mer konkret eksempel bilde av hvordan han lærer og deretter bruker ulike fraser på andre språk. ”Noen ganger, når jeg møter somaliere så hilser jeg på somalisk, jeg sier `mefeinte` som betyr `hvordan går det?`”.

Blant klubbens brukere eksisterer det ikke synlige gruppedannelser på bakgrunn av religion eller kulturell bakgrunn. Dette bekreftes av ungdommene på spørsmål om vennskap og hvem de ”henger” med på fritiden. Hvorvidt dette gjelder for resten av Romsås kan jeg ikke uttale meg om, annet enn at informantene mine forteller at de opplever fellesskap på tvers av kulturell og religiøs tilhørighet generelt på Romsås. I boken ”Kulturanalyser”⁹⁰ beskriver professor i kulturhistorie, Billy Ehn, blant annet hvordan multietniske miljøer grupperer seg. Han viser til flerkulturelle og flerreligiøse steder som kan sammenlignes med Romsås, og beskriver hvordan slike steder velger ulike strategier ”for at klara av mångfolden”. En type strategi er innbyggernes vektlegging av at fellesskapet går på tvers av religion og kulturell bakgrunn. En annen strategi er å leve mer adskilt og holde seg til sine ”egne”, der mennesker med ulik tilhørighet og religion i liten grad omgås hverandre.⁹¹ Ut i fra hva jeg har observert på klubben er det tydelig at fellesskapet går på tvers av kulturell og religiøs tilhørighet. Når det er sagt, skal det imidlertid påpekes at det kulturelle og religiøse blir ilagt større betydning når ungdommene blir eldre. I følge Mehmet, ansatt, som selv er

⁹⁰ Billy Ehn, *Kulturanalyser* (Malmö: Gleerup, 2002).

⁹¹ Billy Ehn, *Kulturanalyser*:92.

oppvokst på Romsås, blir det tydeligere skiller når ungdommene blir eldre. Han peker blant annet på at ”de norske” da begynner og få andre interesser, som for eksempel å drikke alkohol.

Til tross for at det flerkulturelle er vanlig og normalt for ungdommene på klubben, en eksisterer en slik normalitet innenfor visse rammer. Selv om det flerkulturelle miljøet er vanlig for ungdommene, blomstrer det frem en ikke-aksept for enkelte grupper. Et eksempel på dette er synet på homofile.

6.2 Stedet er Romsås – respekt!

Romsås er et tettsted, som en rundkjøring. Det er ikke noe videre fra Romsås liksom, så det er nesten sånn at alle kjenner hverandre (...). Folk vet hvem jeg er, og jeg vet hvem folk er, sånne ting er viktig. Jeg føler at det er et bra sted. (Mehmet).

Romsås er som nevnt tidligere den eneste fullstendig trafikkseparerte bydelen,⁹² og kan minne om en svær rundkjøring fordi det går en ringvei rundt stedet. Dette delkapittelet skal handle om stedstilhørighet og om hvordan ungdommene beskriver betydningen av stedet Romsås har for dem. Deretter vil jeg se på hvordan begrepet `respekt` er knyttet opp til denne stedstilhørigheten. Ungdommene presenterer Romsås som et sted som er åpent for alle. De beskriver miljøet der som inkluderende, og sier at religion og bakgrunn ikke har betydning for fellesskapet. For mange av dem er *respekt* er et viktig ord som betegner toleranse og anerkjennelse for hverandres ulikhet. En måte å vise sin stolthet av Romsås på, er hvordan en av ungdommene har tatt i bruk Romsås som mellomnavn i sitt facebook-navn.

Tre av mine informanter er innflyttere til Romsås. De beskriver hvordan de opplevde å få en god mottakelse av innbyggerne på Romsås. I følge en av de ansatte med pedagogisk bakgrunn er ungdommen på klubben flinke til å ta vare på hverandre, og Romsås har et inkluderende miljø. For ungdommenes del er det viktig å formidle til omverden at Romsås er

⁹² Fysisk og sosiokulturell stedsanalyse for Romsås 2008:10.

et sted med både integritet og samhold. På spørsmål om tilhørighet til Romsås er viktigere enn hvilken bakgrunn en person har er svaret:

Det har mye mer å si! Liksom, man kan være venn med hvem som helst, det har ikke noe å si hvor man kommer fra (...). At du kommer fra et annet land har ingenting å si, men at du kommer fra Romsås har mer å si. Det er ikke sånn at.. jeg er god venn med mange som bor på Stovner eller på Ammerud. Jeg er god venn med de fleste, men Romsås holder på en måte sammen. Det er sånn alle steder, Stovner holder sammen, og så videre. (jente 14 år)

Flere peker på hvis man bor på Romsås blir man automatisk beskyttet av andre ”romsåsinger” fordi man bor der. På spørsmål om klubbens betydning kommer det frem hvordan ungdommene beskytter hverandre:

***Hva betyr klubben for deg?** (...) det er et sted jeg pleier å komme hver fredag og [klubben] holder meg kanskje litt unna bråk. Hvis jeg er på klubben, så er det ikke så ofte det skjer slåsskamp. Det er en uskreven regel at man ikke sloss med noen andre som bor på Romsås.*

***Så hvis det kommer en gjeng fra Stovner blir dere sinte?** Vi blir ikke sinte bare fordi de er fra Stovner. Jeg kjenner mange fra andre steder enn fra Romsås. Men hvis jeg ser en venn eller en gjeng fra Romsås sloss med noen andre som ikke er fra Romsås, så må jeg hjelpe de som er fra Romsås. For det handler litt om respekt. Så handler det om at folk kan bli sure på deg hvis du ikke hjelper noen. Hvis for eksempel jeg hadde fått juling av noen andre, og så hadde en fra Romsås gått forbi uten å hjelpe meg, så hadde jeg blitt sur på ham senere.(gutt 15 år)*

Ungdommene viser lojalitet overfor hverandre i kraft av å være bosatt på Romsås. Peter Frick som har gjort feltarbeid på et flerkulturelt sted i Sverige, peker på at det handler om en forventning fra andre som er fra samme ”neighbourhood” om at man skal beskytte hverandre.⁹³ Dette er tydelig til stede blant ungdommene og blir klart uttrykt verbalt.

⁹³ Peter Frick “The making of place” i Mette Anderson (mfl) youth, otherness and the plural city (Daidalos: Göteborg, 2005).

Riktignok har det kommet folk fra Stovner på en klubbkveld og tendenser til aggresjon har forekommet imellom ulike grupper. Når det er sagt foregår oppbygningen til ”bråk” innenfor dørene til et offentlig lokale, så det er begrenset hvor mye som faktisk kan skje. De tilfellene som har forekommet har vært situasjoner de ansatte ved klubben selv har greid å roe ned og få kontroll over.⁹⁴ Å ”forsvare” stedet sitt fungerer trolig mer som en form for forsikring om at man vil forsvare hverandre språklig på bakgrunn av bosted. Om en person skulle havne i konflikt føler vedkommende at hun vil få støtte fra de som er fra Romsås uavhengig av hvem hun er. Det sentrale i dette er å snakke om og å vise solidaritet med hverandre på bakgrunn av å bo på Romsås. Det foreligger en form for trygghet i en slik forsikring om noen skulle være ute etter en. For mange av ungdommene handler det om å gi nettopp denne ubetingede støtteerklæringen til sine venner.

Et eksempel på at det handler mye om språk er når Klara forteller meg at alle romsåsinger beskytter hverandre i kraft av å være bosatt på Romsås, men hvor historien viser seg å handle om to personer fra Romsås. Hun sier:

***Hvordan vil du beskrive Romsås?** Alle kjenner hverandre. Og hvis det skjer noe med noen går det utover alle. Hvis noen sier noe til deg, bryr alle seg.*

***Har du noen eksempler?** For eksempel hvis en fra [Ammerud] sier noe til meg, vennene mine støtter meg, og resten av klassen, selv om jeg ikke henger med dem, men dem støtter [fordi man bor på Romsås].*

***Har det skjedd noen gang at de har støtta deg?** Jeg krangla med en jente i klassen. Hun hoppa på meg, og da støttet de [andre] meg.*

***Hvorfor støttet de ikke henne?** Jeg vet ikke, fordi de ikke liker henne.*

***Okey, så da handlet det ikke så mye om hvorvidt man kom fra Romsås eller ikke, men mer at de likte deg bedre enn henne?** Det er ikke det da men, hun har bodd her lenger enn meg liksom. Men alle fikk vite det. En fortalte det til en annen og så videre. Jeg begynte å gråte den dagen, og da de så det kom alle løpende. Jeg har aldri følt det sånn liksom.*

⁹⁴ De enkelte klubbene i Groruddalen har som hovedregel at ungdommene skal gå på klubb i den bydelen de bor i, og andre klubber skal ikke oppsøkes i gjenger.

Utgangspunktet for fortellingen var å gi meg et eksempel på hvordan Romsåsbefolkningen beskytter hverandre fordi de er fra Romsås. ”Svakheten” med historien er at situasjonen foregår i et klasserom, og at diskusjonen er mellom to personer fra Romsås. Dermed behøver det ikke nødvendigvis å handle om beskyttelse av hverandre i møte med folk utenfor Romsås, men mer om en *forestilt følelse* av å beskytte hverandre. For Klara handlet det mer om følelsen av å bli inkludert i fellesskap, noe hun opplever for første gang i sitt liv. Tidligere bodde Klara et sted hvor hun opplevde å bli utestengt på grunnlag av å være annerledes enn flertallet. Da jeg imidlertid påpekte situasjonen hun refererte til foregikk mellom to personer fra Romsås, og ikke mellom en fra Romsås og en fra et annet sted, bortforklarer hun det ved å påpeke at det er ingen som liker den andre jenta. Dette gir grunnlag for å tolke at det å forsvare hverandre på bakgrunn av at man kommer fra Romsås handler mye om å forsvare hverandre verbalt.

I følge Viggo Vestel som har gjort flere feltarbeid i ulike perioder på en ungdomsklubb i Groruddalen handler det om å ”stand up for your place”.⁹⁵ Ungdommene skaper respekt for seg selv ved å bygge opp under en stolthet av stedet sitt.⁹⁶ Respekt er et ord som betyr mye for mange av ungdommene. Det er viktig å ha respekt fordi hvis man ønsker respekt selv, så impliserer det å vise respekt for andre. Det er imidlertid ikke alle ungdommene som ukritisk omfavner hvordan ordet respekt blir brukt. Blant annet sier en av mine informanter som har sittet i ulike råd sammen med andre ungdom fra Oslo:

Jeg synes egentlig [ordet respekt] er litt oppskrytt. Jeg har noen venninner på vestkanten, de ligner på hverandre, snakker samme språk, er fra samme land. Det ser jo ut som de [også] respekterer hverandre, og det ser jo ut som de respekterer oss som er herfra. Jeg skjønner egentlig ikke hvorfor det skal være et så stort skille mellom oss, så lenge vi klarer å være snill overfor hverandre og å vise respekt for hverandre. [På] sånne steder som Romsås viser vi respekt overfor hverandre, vi gjør jo det, men jeg synes det er veldig sånn.. det er det eneste folk har å gå på her, dersom de ønsker å lage bråk. Vi respekterer hverandre, og vi støtter hverandre. Men jeg føler at vi kanskje ikke har så stor respekt for hverandre, assa vi har respekt for hverandre, men ikke så mye mer enn det folk har andre steder. Det er kanskje på lik linje, for selv om jeg synes Romsås er et bra sted, så er det.. det er jo litt bråk og sånn småting, og det

⁹⁵ Viggo Vestel *A community of differences – hybridization, popular culture and the making of social relation among multicultural youngsters in “rudenga”, east side Oslo*, (Doctoral dissertation, institute of social Anthropology, faculty of social sciences, university of Oslo: NOVA-Rapport2004):421.

⁹⁶ Vestel, *A community of differences*: 425.

viser jo at man ikke har så mye respekt for hverandre som man skal ha det til. (Jente, brun norsk)

Slik jeg tolker hennes uttalelse peker hun på at det ikke nødvendigvis er eksepsjonelt for hennes krets å respektere hverandre, men hvordan den sosiale interaksjonen mellom ungdommene handler nettopp om å kommunisere støtteerklæringer til hverandre om noen av dem havner i trøbbel. Videre betviler hun ideen om at Romsås har et sterkere fellesskap, og derfor ubetinget respekt overfor hverandre enn andre steder:

***Føler du at Romsås har et spesielt fellesskap?** (lang pause) njaa. Jeg vet egentlig ikke. Jeg føler at det er jo ikke så veldig mye forskjell fra sted til sted. Men hvis jeg skal ta et eksempel om jøder, og det å bruke jøde som skjellsord her, så vet jeg ikke om man gjør det på andre steder. Jeg har kun opplevd det her. Det er et lite tegn på at man egentlig... at ordet respekt er veldig oppskrytt... og som jeg sa, så lurer jeg på hvordan en jøde på lik alder som meg hadde blitt behandlet av disse menneskene som bruker jøde som skjellsord og synes at det er så veldig negativ [å være jøde]. (...). Det kan virke som man misbruker ordet respekt. (Jente 15 år)*

En rap-låt laget av en av ungdommene på klubben ble stadig vist til under feltarbeidet. Ungdommene forteller at låten handler om hvordan det er å bo på Romsås og om hva Romsås betyr for dem. Ei jente beskrev hvordan teksten i rappen gjorde henne opprømt og glad. Hun følte den beskrev Romsås slik hun opplever stedet, og sa at teksten gjorde henne stolt av å bo på Romsås. Teksten er produsert og skrevet av to brukere på klubben på 16 år. Gjennom denne rappen har tekstforfatterne beskrevet et fellesskap som ungdommene kjenner seg igjen i. Låten fungerer samlende og er en felles stolthet over det å komme fra Romsås. Det er en fengende låt som har blitt spilt ved flere anledninger ved klubben. Selv hørte jeg rappen da ungdommene arrangerte støttekonsert for Haiti. Låten heter ikke overraskende; Romsås. Teksten ble laget som en hyllest til Romsås, og låtskriveren sier dette om bakgrunnen for låten:

Jeg lagde den for å hylle stedet, stedet i mitt hjerte. Jeg har vokst opp her og bodd her hele livet, Romsås har gjort meg til den personen jeg er i dag. Vi får ofte mye negativ

omtale i media osv. men jeg ville lage låta for å vise at vi som bor her er stolte av hvor vi kommer fra. (låtskriveren 16 år)

Romsås

ROMSÅS det er vi!
ROMSÅS er her for å bli,
ROMSÅS du vet vi tar over,
Dette her er vårt sted vår plass,
Vårt sted våre regler

Vers

Vi stepper inn, du vet hva som skjer,
Det Romsås, du vet jeg bæder helt,
er ingen gansters, vi er ingen G's [som betyr gangsters],
men om du messer, du vet at vi gir de,
Gir faen i hvem du er, er fra Romsås mann,
De grå blokkene, du vet hva jeg snakker om,
På toppen av Groruddalen, du vet hvor det er,
ROMSÅÅÅS! ROMSÅSS!
RMS [forkortelse for Romsås] null stress, vi tar det chill vi,
Østkantens beste, er her for å bli,
Her for å styre det,
Her for å si,
Vi er de hardeste,
Folk leker,
Men fortell meg hvem er de,
Så skal jeg fortelle hvem vi er,
Eyy vi er bæd mann, leker ikke game,

Dette her er real,
Vårt sted fra Svarttjern helt ned til Orremyr.

ROMSÅS det er vi!
ROMSÅS er her for å bli
ROMSÅS du vet vi tar over
Dette her er vårt sted vår plass
Vårt sted våre regler

Dette er mitt sted,
Dette er min plass,
Hører duu!
Dette er mitt sted,
Dette er min plass,
Eyy
Det er her jeg er vokst opp,
Det er her jeg er født!
Mine minner er her,
Det er her jeg er født,
Tiden min er skapt her,
Det er her jeg er født,
Romsås skal jeg si deg, alt annet er dødt.

6.3 Multikulturalisme i praksis?

Tariq Ramadan legger i ”Mangfoldets filosofi” vekt på at vi aktivt må arbeide for respekt og toleranse, og dermed lære å se den andre i oss selv. Det er først da vi kan unngå frykten for ”den fremmede”.⁹⁷ Som jeg har vist speiler ungdommene et ideal om fellesskap på tvers av kulturell og religiøs bakgrunn. De viser hvordan de gjennom aksept og toleranse overfor hverandre bygger relasjoner på tvers av sin egen eller foreldrenes bakgrunn. På den ene siden formidler de at det flerkulturelle knapt merkes, men på den andre siden forteller de hvordan respekt, aksept og toleranse er nødvendig for å forstå og lære av hverandre i et flerkulturelt samfunn. Derigjennom erkjenner ungdommene at det eksisterer kulturelle og religiøse forskjeller som de må akseptere og håndtere. En slik forståelse er i aller høyeste grad et eksempel på hvordan multikulturalisme kan fungere i praksis. Gjennom respekt og anerkjennelse for ulikhet vil man finne andre felles referansepunkter. Dette er ungdom på Romsås et godt eksempel på. De har et godt samhold der religion og kulturell forskjellighet blir forstått som noe positivt. På spørsmål om hvordan han ser på det gode samholdet på klubben svarer en av de ansatte:

De er flinke til å backe hverandre. Flinke til å støtte hverandre, og være der for hverandre, (...) jeg synes det er fint at man ser at det ikke har så mye med etnisitet å gjøre. Det går på tvers av de kulturelle grensene. Og det er noe jeg synes har vært interessant med å jobbe her. Vennegjengene blir konstruert gjennom hvem man liker, og ikke så mye hudfarge eller religion.

Den ansatte peker på hvordan vennskap på tvers av kulturell og religiøs bakgrunn har vært interessant for ham å få et nærmere innblikk i. Da han begynte å jobbe på klubben, forestilte han seg at vennskap i større grad var basert på religiøs og/eller kulturell tilhørighet. Det kan virke som om fellesskapet på klubben er en form for multikulturalisme der man skaper toleranse og aksept for ulikhet. I og med at forskjellene anerkjennes skapes også vennskap på tvers av kulturell og religiøs bakgrunn.

⁹⁷ Tariq Ramadan, *Mangfoldets filosofi – en søken etter mening*, oversatt av Kjell Olaf Jensen (Cappelen Damm, 2010).

7. Toleransens grenser

Toleranse kan også være et annet ord for feighet

Tor Åge Bringsværd⁹⁸

Etnologen Billy Ehn, argumenterer for at kulturelle forskjeller ikke må bagatelliseres.⁹⁹ Jeg vil hevde man må tørre å ta de ubehagelige diskusjonene fremfor å velge taushet fordi respekten for den andre, som i enkelte situasjoner handler mer om frykten for selv ikke å få respekt og anerkjennelse for sin tro. I dette kapittelet vil ønske jeg se nærmere på grensene for toleranse. I de foregående kapitlene har jeg undersøkt ungdommenes toleranse. Jeg vil påpeke at mens denne toleransen absolutt er til stede, vokser det parallelt frem en ikke-toleranse i fellesskapet på klubben. Med andre ord eksisterer det grenser for toleransen som tidligere er presentert. Til tross for at ungdommene uttrykker en stor grad av toleranse og aksept for hverandre, for eksempel ved å formidle at religion eller kulturell bakgrunn ikke har betydning for vennsrelasjoner, så kommer det også tydelig frem at aksepten ikke gjelder alle.

På den ene siden viser ungdommene respekt for hverandres ulikheter, men det er nettopp hverandres ulikhet, altså de religiøse og kulturelle forskjellene innenfor fellesskapet på klubben, at den kulturelle og religiøse bakgrunnen aksepteres. Denne toleransen innebærer ikke alle grupper. Unntakene er enkelte av ungdommenes oppfatninger om jøder og homofile. Slik jeg presiserte i kapittel 2.5 ser jeg ikke toleransens grenser som den *egentlige* virkeligheten, men argumenterer for at det eksisterer flere emiske forståelser av virkeligheten. Dette kapittel har til hensikt å belyse toleransens grenser i fellesskapet på klubben.

⁹⁸ Bringsværd sitert av Jørgen Skavlan i Aftenposten, publisert 04.03.11: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article4049448.ece>

⁹⁹ Ehn, *Kulturanalyser*:92.

7.1 Homofile

Homofili blir stadig diskutert mellom ungdommene, og de ansatte er ofte med i diskusjonene. I diskusjonene prøver de ansatte å veilede ungdommene til et mer åpent syn på mennesket og utfordrer ungdommens syn på homofil legning. Diskusjonene handler om hvorvidt ungdommene synes homofili er akseptabelt. Tidlig i feltarbeidet la jeg merke til sterke ytringer omkring homofili. De fleste guttene la vekt på hvor ekkelt de synes omgang mellom to gutter er, mens andre la vekt på det religiøse aspektet. Enkelte henviste til Koranen og mente den sa klart i fra om homofil praksis. De argumenterte for at siden Koranen forbyr kjærlighet mellom to menn bør slike forbindelser ikke forekomme. Enkelte av disse guttene er derimot ikke konsekvente i sitt syn på homofili, da de beskriver homofile kvinner som noe ”digg”. I dette ligger det at de liker når jenter tiltrekkes av samme kjønn. Jentene generelt var derimot mer åpne overfor personer med en homofil legning, og mente både mannlige og kvinnelige homofile måtte få leve slik de ønsker. Til tross for jentenes mer imøtekommende holdning overfor homofile, var det viktig også for flertallet av jentene å understreke at homofili er noe de syntes var ekkelt. De forsikret hverandre om at de selv aldri kunne forestille seg å være sammen med en av samme kjønn, fordi det vekket en avsky hos dem.

Denne type forakt overfor homofile er muligens ikke noe eksepsjonelt for ungdommene på Romsås, ei heller at ”lesbiske” i større grad blir akseptert enn ”homoer”. Det jeg observerte var at en stor andel av guttene begrunner det ut i fra et religiøst ståsted. På spørsmål om hvordan det religiøse kommer til uttrykk på klubben viste en av de ansatte til synet på homofili og hvordan en slik forakt ble begrunnet med religiøs tilhørighet:

Jeg har hatt samtaler med noen av dem om religion og forskjellige problemstillinger i forhold til homofile, som har vært et litt sånn trøblete tema her oppe. Da kommer det veldig tydelig fram at de ser sånn og sånn på det på grunnlag av sin religion og at Gud mener at sånn og sånn skal det være. Da ser man tydelige skiller på hvem som er religiøs og hvem som ikke er det.(Ansatt)

Videre fortalte han om en tydelig homofob tendens på klubben. En tendens han mener strekker seg lengre enn hva det gjør ”andre steder”. Flertallet av de ansatte har vist bekymring for forakten mange av ungdommene uttrykker med hensyn til homofili. Enkelte av de ansatte ser etter muligheter for hvordan de kan angripe en slik problemstilling og få til

holdningsendringer. Andre igjen har stilt spørsmålet om det er deres oppgave å formidle et liberalt syn omkring homofili. Flertallet ønsker imidlertid å skape aksept for det å like en person av samme kjønn:

Vi har jo tenkt på om vi skulle invitere ulike organisasjoner opp, for å snakke litt om homofili, men det har ikke skjedd foreløpig. Vi har vært usikre på om det hadde blitt en positiv greie, eller om det på en måte hadde forsterka mye av de negative trendene som de allerede har. Sånn sett har det vært et vanskelig tema og ta tak i, synes jeg. Vi lar i hvert fall ikke sjansen gå i fra oss, men prøver å holde en dialog på det. Men det er ganske vanskelig for det er ganske sterkt rotfesta, i alle fall sånn som de opplever sin egen religion da, men hvis man spør noen andre igjen, så ville de ha ment at dette har ingenting med religion å gjøre. Det er veldig mange her som tydeligvis er av en oppfattelse at det [homofili] er galt. (ansatt med pedagogisk bakgrunn)

Dette er altså en utfordring klubben står overfor; hvordan skape aksept for noe mange mener er feil, og som i tillegg går på akkord med deres religiøse tro og overbevisning. Vil det være til hensikt å invitere noen for å snakke om homofili, eller er det en fare for at fordommene kan forsterkes? Disse spørsmålene er problemstillinger de ansatte står overfor.

7.2 Jøder

10. mars 2010 kunne man lese i Vårt Land om en vekst av anti-jødiske holdninger blant muslimske elever i Oslo Øst.¹⁰⁰ Dette kan sees i sammenheng med en generell tendens i vest-Europa, som for eksempel er dokumentert i Storbritannia.¹⁰¹ Statsviter Jonathan Laurence og samtidshistoriker Justin Vaisse viser i boken *Integrating Islam – political and religious challenges in contemporary France*, til hvordan forholdet mellom muslimer og jøder frem til årtusenskiftet har vært relativt fredfullt, men siden da har sett en økning av konflikter som har resultert i antisemittiske hendelser. I Frankrike kan flesteparten av de antisemittiske hendelsene spores til enden yngre generasjon som er født i landet, men har muslimsk bakgrunn.¹⁰² Årsaker til økningen av antisemittiske holdninger er en kombinasjon av ulike

¹⁰⁰ Astrid Dåstøl i Vårt Land, publisert 17.mars 2011: <http://www.vl.no/samfunn/article13211.zrm>

¹⁰¹ <http://www.vl.no/samfunn/article13211.zrm>

¹⁰² Jonathan Laurence og Justin Vaisse, *Integrating islam – political and religious challenges in contemporary France*, (The Brooling institution:2006):222.

faktorer, blant annet problemer knyttet til sosial og økonomisk integrering av muslimer og betydningen av Israel-Palestina konflikten.¹⁰³ Forfatterne peker også på at identitetsproblemene er knyttet til den sosiale og politiske statusen til franske muslimer.¹⁰⁴

Dette delapittelet er ikke en analyse av årsaker til den økende jødehetsen som tydelig er til stede på klubben.¹⁰⁵ Derimot vil jeg belyse hvordan jødehetsen kommer til syne på klubben og under intervjuene. Jeg vil se på hvordan jødehetsen oppleves og håndteres blant de ungdommene som ikke aktivt viser en forakt for jøder, men som indirekte gjennom sine formuleringer er med på å opprettholde en ikke-aksept av jøder. Ungdommene som sterkest uttrykte en ikke-aksept av jøder, ønsket ikke å stille opp på intervju. De var bevisste på hvordan deres holdninger blir oppfattet av folk utenfor, og følte seg ikke komfortable med å bli sitert. De var riktignok åpne om sitt syn på jøder i samtaler, men det var ikke aktuelt å stille opp på intervju. Derfor har jeg ikke skrevet inn den informasjonen de ga meg for å ivareta deres ønsker om ikke å bli gjengitt sine argumenter.

I intervjuene hvor jeg har kommet inn på problematikken omkring jødehets, kom det frem at det er muslimske gutter som uttrykker et hat over jøder. To av mine intervjuinformanter var muslimer, og hos dem kom det ikke frem noen form for jødehets. Påstanden om at det kun er de muslimske guttene som fremviser et jødehat, er en påstand jeg ikke i dag kan underbygge ut i fra mine observasjoner, men som baserer seg på det enkelte av mine informanter sa om andre som gir uttrykk for sitt jødehat. Jeg kan derfor ikke bekrefte at det kun er muslimske gutter som uttrykker en slik avstand overfor de med en jødisk bakgrunn. Dette er noe som ville vært interessant å se nærmere på i en senere studie av den hetsen mot jøder i Groruddalen.

Synet flere av klubbens medlemmer har på jøder var overraskende for meg. Slik jeg også viste i metoddelen overså jeg omfanget av ”jøde” som skjellsord i begynnelsen av feltarbeidet. I begynnelsen tolket jeg argumentasjonen enkelte brukte for hvorfor de ikke likte jøder som et uttrykk for at ungdommene ikke skilte mellom jøder og israelske okkupanter. Også de ansatte pekte på situasjonene i Midtøsten som årsak til den økende jødehetsen. Blant annet sier en av de ansatte:

¹⁰³Laurence og Vaisse, *Integrating islam*:222-223.

¹⁰⁴ Laurence og Vaisse, *Integrating islam*:223.

¹⁰⁵ At den er økende bekrefte av flere av de ansatte, og peker på at de oftere står overfor diskusjoner omkring jøder i dag enn tidligere år.

Vi har merket at flere av ungdommene har fordommer overfor jøder og bruker "jøde" som skjellsord. Jeg tror mange er påvirket av foreldrenes holdninger, og at det er den politiske situasjonen i Midtøsten som ligger til grunn for holdningene. Vi har pratet mye med noen av ungdommene om dette, og da fokuserer vi på å skille politikk og religion/folk. Vi opplever at ikke alle ser det skillet, og uttrykker avsky overfor jøder som folkegruppe, (...). Det verserer mange konspirasjonsteorier om jødernes makt i verden osv, og det virker som om mange deler denne oppfatningen.(Ansatt)

Senere i feltarbeidet ble det imidlertid umulig å overse hva enkelte mente om jøder, og at det trolig strakk seg lenger enn kun å handle om Israel-Palestina konflikten. Flere av ungdommene forteller om enkelte muslimske gutter som åpenlyst forteller at de synes det Hitler gjorde var en bra handling. En av de ansatte forteller om hvordan enkelte tyr til konspirasjonsteorier om holocaust, og fremsetter teorier om hvordan jødene styrer verden.

Laurence og Vaisse peker på to alternative forklaringer på "the new structurally higher level of anti-Semitism".¹⁰⁶ Den første baserer seg på det tekniske, altså at antisemittiske tilfeller er bedre kartlagt i Frankrike i dag. Dette kan muligens komme av at fenomenet antisemittisme har blitt underrapportert etter andre verdenskrig.¹⁰⁷ Den andre forklaringen, som ikke utelukker den første, men som i følge Laurence og Vaisse er desto mer foruroligende, går ut på at det ikke eksisterer en korrelasjon mellom anti-semittiske tilfeller og hendelser i Midtøsten. Dette kan bety at anti-semittisme blir mer en norm enn en reaksjon på internasjonale hendelser.¹⁰⁸ Altså; konflikten mellom Israel og Palestina kan *ikke* forklare det som skjer i Frankrike. Laurence og Vaisse refererer til situasjonen i Frankrike, men det er høyst mulig å trekke paralleller mellom situasjonen i Frankrike og tendensene som gjør seg gjeldene blant flere av klubbens brukere. Når det er sagt vil jeg likevel trå varsomt med sammenligningen, da antisemittisme i Frankrike blant annet har resultert i et brutalt mord.¹⁰⁹ De franske ungdommenes angrep på synagoger og at jødiske barn ikke våger å oppgi sin jødiske identitet i fare for å få problemer.¹¹⁰

¹⁰⁶ Laurence og Vaisse, *Integrating islam*:226.

¹⁰⁷ Laurence og Vaisse, *Integrating islam*:226.

¹⁰⁸ Laurence og Vaisse, *Integrating islam*: 227.

¹⁰⁹ Ilan Halimi, med bakgrunn fra Marokko, ble myrdet på bestialsk vis i februar 2006. Den angivelige årsaken til mordet var at han var jøde, og at morderne derfor antok at han var rik.

¹¹⁰ Laurence og Vaisse: 226,289-29.

De ansatte ved klubben har gjort ulike tiltak for å møte den situasjonen som har oppstått på klubben. Mange av de ansatte har gitt uttrykk for at dette synet på jøder har vokst relativt hurtig på Romsås. Et av klubbens tiltak har vært å sette seg ned og prate med ungdommene. Blant annet sier klubbleder:

Rickard og jeg satt sammen med ti-tolv ungdommer og diskuterte dette, og da opplevde vi at de i varierende grad viste avsky til de med jødisk tilhørighet. Det var kun et par stykker som hardnakket mente at alle med jødisk tilhørighet var mindreverdige. De andre gikk ikke så langt, og skilte mellom enkeltmennesker og den politiske situasjonen.

På spørsmål til informant Phung om hvorvidt vennegjenger deler seg etter religiøs tilhørighet, kommer hun inn på hvordan det å være jødisk ikke får den samme aksepten av fellesskapet på klubben som andre religiøse retninger. Først forteller hun at vennsksapsrelasjoner ikke dannes på grunnlag av religiøs tilhørighet, og deretter formidler hun at jøder står utenfor dette fellesskapet. Hun er bekymret over situasjonen og over hvorvidt de som har en jødisk tilhørighet hadde blitt inkludert om de hadde bodd på Romsås.¹¹¹

Jeg føler ikke at religionen skiller oss fra hverandre her på Romsås, men jeg har merket veldig at her har man fordommer mot jøder, noe jeg irriterer meg over hver gang jøde blir brukt som skjellsord. Jeg tenker ofte på hva som ville ha skjedd dersom det hadde bodd en jøde her. Jeg lurar ofte på om det faktisk finnes jøder på Romsås, og hva som hadde skjedd med dem, eller hvordan de hadde blitt behandlet hvis de hadde bodd her.

Hva er det som sies da? *Det sies ikke så veldig mye sann.. man snakker ikke så mye om dem[jøder], men det som er irriterende, det som ikke er greit, er at selve ordet jøde blir brukt som skjellsord, og ansett som noe negativt.*

Hva tror du er grunnen til det? *Jeg vet at grunnen er fordi Palestina og Israel har en krig, og det er jo veldig lang historie bak den krigen. Jeg føler at de fleste som bruker disse skjellsordene er muslimske, og ofte gutter. (Phong 15 år)*

¹¹¹ Hvorvidt det faktisk bor personer med jødisk bakgrunn vet jeg ikke. Det er i hvert fall ingen innenfor klubbens fellesskap som har jødisk bakgrunn.

Det som kanskje er desto mer overraskende, er hvordan samtlige av ungdommene jeg snakket med, trekker konklusjonen at det fungerer best om det ikke kommer jøder til Romsås. Selv synes de det er forferdelig at deres venner har et slikt syn på en folkegruppe, men de tar likevel ikke aktivt avstand fra vennenes holdninger til jøder. På den ene siden sier de at de ikke har noe i mot jøder. På tross av dette uttaler de at det er bedre om det ikke flytter jøder til Romsås. Selv om de mener det er en uheldig situasjon som har oppstått på Romsås, forteller de meg at jøder ikke passer inn. En mulig tolkning på dette er at jøder skaper en form for sosial uorden¹¹² og vil skape kaos innenfor et miljø som per i dag har et godt samhold på tvers av kulturell og religiøs tilhørighet.

Det eksisterer en slags passivitet i fellesskapet på klubben når det gjelder stigmatisering av jøder. Blant annet sier Olaug fra gruppeintervjuet:

Det er ikke bra å være jøde på Romsås. I hvert fall ikke på Grønland. Jøder dreper muslimer... Jeg har ikke noe i mot jøder, men jeg vil ikke at det skal komme noen jøder hit. Det vil ikke bli bra. (Olaug 15 år)

Slik jeg tolker dette svaret handler det ikke om hennes forhold til jøder, men snarere om en frykt for hva som vil skje om det flytter jøder til Romsås. Hennes bekymring over at det ikke ”vil bli bra” om det kommer jøder til Romsås representerer synet til mange av ungdommene jeg har snakket med. På den ene siden uttaler de at de ikke ønsker at jøder skal komme til Romsås, og på den andre siden sier de at de ikke har noe i mot jøder. Derfor tolker jeg slike og lignende svar dit hen at de ønsker å opprettholde harmonien som flere opplever er tilstede mellom ulike religioner og kulturer på Romsås.

Under ett av gruppeintervjuene kommer vi inn på hvordan jøde blir brukt som skjellsord. Det er tre jenter som blir intervjuet og de forteller meg hvordan de synes det er så forferdelig med enkelte av holdningene vennene deres har overfor jøder, mens de samtidig uttrykker at jøder ikke passer inn på Romsås. Under følger et lite utdrag fra samtalen.

¹¹² Mary Douglas, *Rent og urent* – en analyse av forestillinger omkring urenheter og tabu. Oversatt av Kåre A Lie. (Oslo:Pax:1997).

Hilde: Det er ikke bra å være jøde.

Olaug: Nei, det er ikke bra.

Klara: Alle kommenterer det.

Hilde: Ja, som for eksempel "jævla jøde".

Klara: Jeg har liksom ikke noe i mot dem [jøder].

Senere sier Hilde at ingen av dem kjenner noen som er jøder, og om det fantes jøder på Romsås, hadde ingen turt å stå frem på grunn av ytringene til flere av vennenes deres. Videre sier hun at "jødene passer ikke inn, på en måte".

Det interessante med disse utsagnene er at fellesskapet på Romsås er tuftet på aksept og toleranse, men at både aksepten og toleransen eksisterer innenfor visse rammer. Deres måte å ta avstand på, i følge dem selv, er kun å *overse* vennenes ekstreme holdninger overfor personer med jødisk bakgrunn. I en av samtalene ble det heller lagt vekt på å akseptere vennenes standpunkt enn å legge seg opp i hva de måtte mene. Derfor ser det ut til at det er viktigere å respektere folks holdning enn å gripe inn for å si i fra om hva de mener om deres venners holdninger. Det å vise respekt ilegges en viss status, og når man ikke griper inn mot det flere av ungdommene karakteriserer som skumle holdninger, handler dette om respekt. Blant annet sier ei jente på spørsmål om hvorfor ingen sier i fra hvis man er uenig i venners syn på jøder:

Nei.. jeg tror vel egentlig bare at man respekterer en person på samme måte som man ønsker respekt fra den personen. Og man vil jo gjerne at andre skal respektere din kultur og din tro, din religion. Og da skal man ikke henge ut andres tro og religion. Jeg tror det er grunnen til hvorfor, men. Jeg synes det er veldig dumt at han har sånt syn på verden, jødene.. men.. jeg har aldri har følt at det er noe jeg kan gjøre noe med. Hvis det hadde vært noe jeg kunne gjort, så tror jeg kanskje at jeg hadde konfronterert ham. Men det har jeg ikke gjort. (jente 15 år)

For å bevare roen, freden og harmonien som eksisterer i dag uttaler de fleste at det er best at det ikke kommer noen med jødisk bakgrunn til Romsås. Årsaken til det kan være, som jeg var inne på tidligere, at ungdommene frykter at det vil skje en splittelse om det kommer jøder til Romsås. Da blir hver enkelt nødt til å ta et standpunkt til hva de faktisk mener om jøder. Mange av mine informanter ser den jødehetsen som forekommer som noe galt, samtidig som ingen av dem aktivt viser motstand overfor de som uttrykker denne hetsen. Dette gjør, slik jeg ser det, at de som uttrykker at de ikke liker jøder får en viss form for definisjonsmakt.

En informant fortalte blant annet at tidligere slo flere ned på bruken av jøde som skjellsord, mens nå er det en mer passiv holding overfor de som uttrykker et slikt hat.

Før så var mer sånn at jeg hørte folk sa "ikke bruk jøde som skjellsord", men i løpet av det siste året har jeg hørt det med mine egne ører at jøde blir brukt som skjellsord. Jeg ser på jødedommen som religion, og at det ikke er noe galt i det å være jøde.(jente 15 år)

Det er vanskelig å vite hvordan man skal angripe en slik problemstilling knyttet til et hat mot en folkegruppe. På den ene siden handler det om en frustrasjon overfor Israels okkupasjon av Palestina, og det å være jødisk assosieres med det å være pro-Israel. På den andre siden kan man ikke se bort i fra konspirasjonsteoriene flere av ungdommene referer til hva angår jøder. Disse holdningene blir igjen respektert av de andre ungdommene fordi respekten for hverandre er viktigere enn det å kritisere hverandre for stigmatisering av en folkegruppe. Spørsmålet man kan stille ungdommene er hvor tolerant det er å tolerere personer som åpenlyst viser avsky for en folkegruppe.

Ungdommene er opptatt av å vise respekt for ulike grupper, men med viktige unntak som homofile og jøder. Selvfølgelig er det noen ungdommer som er åpne og aksepterer alle, men jeg har her tatt for meg noen hovedtendenser i det som kommer sterkest til uttrykk blant ungdommene på klubben.

8. Avslutning

I innledningen pekte jeg på at Groruddalssatsningen har som hensikt å gjøre ”dalen” til et mer attraktivt sted å bo. I stedsanalysen av Romsås 2008 ble det særlig lagt vekt på å sette ungdom i fokus for å vekke Romsås’ opprinnelige selvhjelpspatriotisme. Dette skulle blant annet skape et fellesskap og en stolthet over stedet. Slik jeg har vist i denne oppgaven er ungdommene som bruker klubben opptatt av å vise at de er stolte av å være fra Romsås. De knytter en sterk identitet til det å bo på stedet og referer til alt Romsås har å tilby; skog, vann, mange mennesker, butikker, ungdomsklubb, og skole.

Romsås’ flerkulturelle og flerreligiøse mangfold speiles også i brukerne av ungdomsklubben. Klubben fungerer derfor utmerket som en møteplass på tvers av religiøs og kulturell bakgrunn. I følge ungdommene er det flerkulturelle og flerreligiøse mangfoldet noe de ikke legger særlig merke til eller tenker over i hverdagen. Ungdommenes forklaring av denne sameksistensen er at de aksepterer og respekterer hverandres ulikheter. Dette vitner om en type harmonimodell, der ungdommene presenterer et godt samhold på tvers av bakgrunn. Ulikhet blir sett på som noe positivt, og særlig det at de lærer om hverandres kulturelle og religiøse tilhørighet. Vennskap baserer seg ikke på hvilken religion man tilhører eller hvilken bakgrunn man selv eller foreldrene måtte ha, men rett og slett på om man liker hverandre.

I stedet for å bruke begrepet etnisitet har jeg benyttet meg av den synlige forskjellen som hudfarge symboliserer. Jeg har tatt utgangspunkt i at mine informanter er norske, og deretter har jeg forsøkt å vise deres refleksjoner omkring hva som er norsk og når de som er brune opplever seg selv som norske eller ikke-norske. Mye tyder på at ungdommene opplever seg som norske, men at det samtidig foreligger en ide om et egentlig ”hjemland”, selv om de er født og oppvokst i Norge.

I lys av multikulturalistisk teori fremstår Romsås som et eksempel på en form for multikulturalisme i praksis. Det er imidlertid også grunn til å påpeke at ungdommene unngår diskusjoner for ikke å komme i konfrontasjon med hverandre. De velger for eksempel å unnvike i stedet for å gå inn i diskusjoner som tar utgangspunkt i religiøs tilhørighet. En informant uttrykker dette slik: ”Vi diskuterer ikke religion, for det er [et] litt sånn fiendtlig tema, men med venner diskuterer vi religion.” Dermed har jeg pekt på at samholdet mellom

ungdommene er betinget av denne tausheten. Det er et åpent spørsmål hvordan dette vil endre seg over tid. Fokuset på toleranse blant ungdommene er for eksempel med på å underspille deres evner til å stille kritiske spørsmål om hverandres religioner og kulturelle tilhørighet.

Et av utgangspunktene for denne oppgaven var å se nærmere på hvilke forestillinger ungdommene hadde om den ”den andre”, forstått som en som har ulik religiøs og/eller kulturell tilhørighet. Det er mye som taler for at de ulike bakgrunnene, både kulturelle og religiøse, som er til stede på ungdomsklubben oppfattes som normale. Mangfold er en del av ungdommenes hverdag. ”Den andre” for mine informanter er ikke den muslimske gutten, den kristne jenta, den vietnamesiske gutten eller den somaliske jenta. ”Den andre” er de homofile og personer med jødisk bakgrunn. Homofili blir sett på som ”den andre” fordi homofili er knyttet opp mot sex-tabuer som blir betraktet av ungdommene som noe unaturlig. Jøder blir ”den andre” fordi de tillegges egenskaper på bakgrunn av tilhørighet. Det skapes forestillinger om jøder og homofile som *ikke* baserer seg på kunnskap, men på fordommer.

For videre studier ville det vært spennende å sett nærmere på tvetydigheten ved en slik både tilstedeværelsen og et fraværet av toleranse. Således ville vi fått et større innblikk og overblikk over både den eksisterende toleransen og ikke-toleransen, som er knyttet til utfordringer til den tilstedeværende antisemittismen.

Litteraturliste

- Arbeids og inkluderingsdepartementet 2007 *et inkluderende språk* Publikasjonsnummer A 0018 B/N.
- Anderson, Benedict. *Forestilte felleskap*. Oversatt av Espen Andersen. Oslo: Spartacus Forlag AS, 1996.
- Anderson, Mette (mfl). *Youth, otherness and the plural city: Modes of belonging and social life*. Daidalos: Göteborg: 2005.
- Aasheim, Stine Cecilie. "Kebabspråk": *framandspråkelig påverknad på ungdomsspråket i Oslo*. Hovedfagsoppgave i nordisk språk: Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, 1995.
- Baumann, Gerd. *The multicultural riddle: rethinking national, ethnic, and religious identities*. New York and London: Routledge: 1999.
- Berger, Peter L. (red), *The Desecularization of the World: Resurgent religion and world politics*. Washington DC: Ethics and public policy center and Wm. B. Erdmans Publishing Co, 1999.
- Brekke, Torkil. *Gud i norsk politikk – Religion og makt*. Oslo: Pax Forlag, 2002.
- Douglas, Mary *Rent og uren: en analyse av forestillinger omkring urenheter og tabu; oversatt av Kåre A. Lie*: Oslo: Pax, 1997.
- Døving, Cora Alexa. *Integrering – teori og empiri*. Oslo: Pax Forlag, 2009.
- Ehn, Billy. *Kulturanalyser*. Malmö: Gleerup: 2002.
- Eriksen, Thomas Hylland. *Kulturterrorisme* Oslo:Spartacus, 1999.
- Flood, Gavin. *Beyond phenomenology: Rethinking the study of religion*: New York: Continuum, 1999.
- Fog, Jette. *Det kvalitative forskningsinterview: med samtalen som utgangspunkt*. 2utg. København: Akademisk Forlag, 2004.
- Frick, Peter. "The making of place" i Mette Anderson (mfl) *youth, otherness and the plural city*. Göteborg: Daidalos, 2005.
- Inger Furseth og Pål Repstad. *Innføring i religions sosiologi*. Universitetsforlaget: Oslo, 2003.
- Gullestad, Marianne. *Det norske sett med nye øyne: Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Oslo: Universitetsforlaget, 2002.
- Hetne, Björn, Sverker Sörlin og Uffe Østergård. *Den globala nationalismen – Nationalstatens historia och framtid*. SNS Forlag, 2006.

- Kuldbrandstad, Lars Anders. *"kebabspråk", "perkerdansk" og "gebrokken" – ord om innvandreres måte å snakke majoritetsspråket på i Helge Sandøy (mfl), Den fleirspråkelige utfordringa.* Oslo: Novus Forlag, 2004.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann. *Det kvalitative forskningsintervju.* 2utg. Oslo: Gyldendal akademisk, 2009.
- Laurence, Jonatha og Justin Vaisse. *Integrating Islam – Political and religious challenges in contemporary France.* Washington DC: Brookings institution press, 2006.
- Modood, Tariq. *Multikulturalism – A Civic Idea.* Cambridge: Polity, 2007.
- Neumann, Iver B. *Mening, materialitet, makt: en innføring i diskursanalyse.* Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS, 2002.
- Nilsen, Finn Sivert. *Nærmere kommer du ikke... - håndbok i antropologisk feltarbeid.* Bergen: Fagbokforlaget, 1996.
- Olsen, Torjer J. *Diskursanalyse i religionsvitenskapen* i Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig: Metode i religionsvitenskap. Oslo: Pax Forlag A/S, 2006.
- Pripp, Oscar. *"Refleksjon og etikk"* i Lars kaijser & Maguns Öhlander (red) *Etnologisk fältarbete.* Lund: Studentlitteratur, 1999.
- Ramadan Tariq. *Mangfoldets filosofi.* Oversatt av Kjell Olaf Jensen. Cappelen Damm AS, 2010.
- Solstad, Dag. *Forsøk på å beskrive det ugjennomtrengelig.* Forlaget Oktober, 2001.
- Stark, Rodney og Roger Finke. *Acts of faith: Explaining the human side of religion.* Berkley, Los Angeles og London: University of California Press, 2000.
- Taylor, Charles. *Multiculturalism: The politics of Recognition.* New Jersey: Princeton University Press, 1992.
- Thagaard, Tove. *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode.* Bergen: Fagbokforlaget Vigestad & Bjørke AS, 3 utgave, 2009.
- Vestel, Viggo. *A community of differences – Hybridization, popular culture and the making of social relation among multicultural youngsters in "Rudenga", East side Oslo.* Doctoral dissertation, institute of social Anthropology, University of Oslo, NOVA report, 2004.
- Zackariasson Maria. *Vän eller fiende: positioner i felt i Anders Gutstavsson Kulturvitenskap i felt: metodiske og pedagogiske erfaringer.* Høyskoleforlaget AS, 2005
- Østberg, Sissel. *Muslim i Norge – Religion og hverdagsliv blant unge norsk-pakistanere.* Oslo: Universitetsforlaget, 2003.

Kilder

Fysisk og sosiokulturell stedsanalyse for Romsås. ”Romsås VIL”. Informasjon om Romsås’ fysiske og visuelle miljø (marka, borettslag, kollektivtransport, senteret og skilting) og sosiokulturelle forhold (stedstilhørighet, identitet, bo og oppvekstmiljø, møteplass), 14.02.2008.

Oslo kommunes nettsider, 16.02.2011

http://www.bydel-grorud.oslo.kommune.no/groruddalssatsingen/satsing_bydel_grorud/

Oslo kommunes nettsider, 16.02.2011

<http://www.bydel-grorud.oslo.kommune.no/groruddalssatsingen/>

Bringsværd Tor Åge sitert av Jørgen Skavlan, *Vitenskap og tarmskylling*, Aftenposten, publisert 04.03.2011

<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article4049448.ece>

Dåstøl Astrid, *Lærere varsler om jødehat*, Vårt Land, publisert 14.03.2010.

<http://www.vl.no/samfunn/article13211.zrm>

Rap-video av Pumba ”Hvor er jeg fra”, 16.05.2011.

http://www.youtube.com/watch?v=bt_ds7S3LO0

Gjellum, Trond, *Skulle bare skremme’n: etniske minoritetsungdommers bruk av den etniske majoritetens stereotyper i strategier for sosial identifikasjon* (Masteroppgave, Universitetet i Oslo, 2010). 16.05.2011

<http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=102786>

Kemp Ida Halvorsen, *Hvorfor har du pyntet deg*, Aftenposten publisert 29.03.2011

<http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/article4076063.ece>

Tybring Gjedde, Christian og Kent Andersen, *En drøm fra Disneyland*, Aftenposten, oppdatert 28.07.2010.

<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article3783373.ece>

Vedlegg 1

Informasjonsskriv til foreldre og deltakere på klubben

Jeg er en student fra Universitetet i Oslo som skal skrive en oppgave i forbindelse med Groruddalssatsningen. Oppgaven vil inngå i et forprosjekt for å undersøke behovet for å opprette møteplasser i lokalsamfunnet på Romsås. Mitt fokus vil være rettet mot ungdom som er tilknyttet ungdomsklubben på Romsås.

Gjennom å være frivillig på klubben vil jeg lære om hvordan klubben fungerer og om det flerkulturelle miljøet på Romsås. Det er viktig for meg å påpeke at alle personer vil bli anonymisert i oppgaven, altså at de ikke kan kjenne seg igjen.

Med Vennlig hilsen

Henriette Jevnesveen